

MENTOR

LIST ZA SREDNJEŠOL-
SKO DIJASTVO. URE
JUJE DR. ANT. BREZNIK

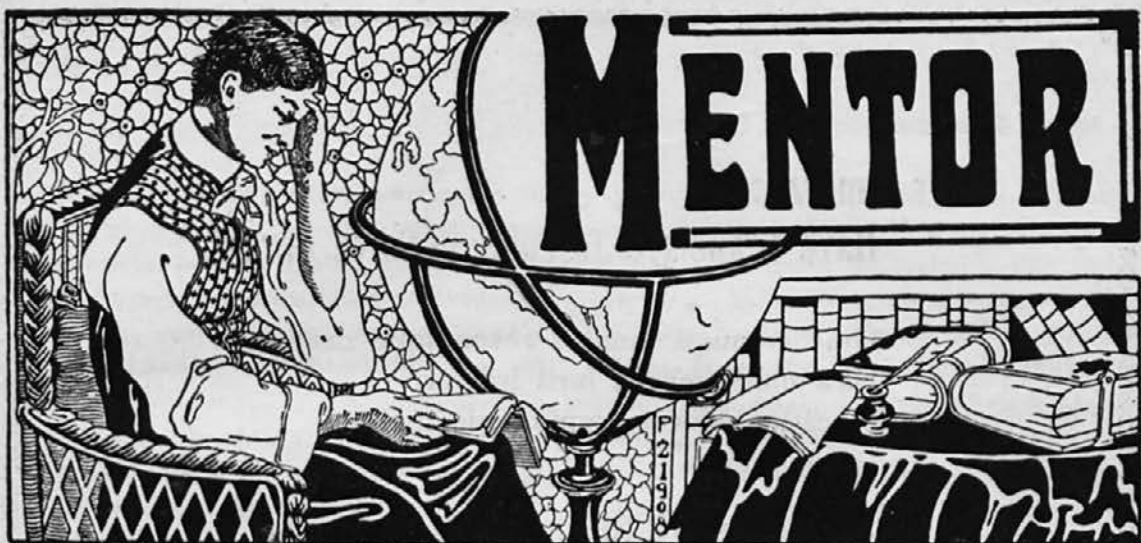
LETNIK IX. ZA L. 19¹⁶/17

ŠT. 5.-6.

VSEBINA:

Fr. Omerza: <i>Have Francisce Josephe — Salve Carole</i>	78
France Bevk: <i>Tatič</i> (Dalje)	79
Prof. Fr. Omerza: <i>Homerjeva Iliada. VII.</i> (Dalje)	83
Prof. Fr. Pengov: <i>Med raznimi stanovi</i> (Konec)	88
Fr. Omerza: <i>Epigram</i> (Dalje)	92
Prof. Ivan Dolenc: <i>Kaj me je učilo kmetovanje</i> (Konec)	96
Pavel Perko: <i>Miholov Mihola</i>	99
Prof. Fr. Pengov: <i>Srce</i>	105
Dr. I. Samsa: <i>Sokrat</i> (Konec)	109
Fr. Omerza: <i>Odlomki iz del cerkvenih pisateljev</i> (Dalje)	112
Dr. Iv. Svetina: <i>Diferencialni in integralni račun</i> (Konec)	115
Goethe: <i>Se ena</i>	117
Dr. I. Pregelj: <i>Književni pomenki</i> (Dalje)	118
Drobiž:	
*Ω ξοῖν' ἀγγελῶν . . . — Geografske drobtine: Ljudsko štetje. Nova odkritja v polarni luči. — Kako se v vojski dajejo znamenja. — Roman in njega vpliv. — Svatopluk Čech. — Vpliv slabega tiska.	

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Letnik IX.

1916/17.

Štev. 5.-6.

Cesar Karol I.

Fr. Omerza :

Have Francisce Josephe — Salve Carole.

Quid tremunt montes resonatque caelum?
Dira mors saevit, furit ira ferri
et cadunt flores trepidatque mater
corde minaci.

Ast tu, PACIS REX, requiescis, have!
bonus in gentes animo paterno.
Et iuventus te studiosa semper
grata tenebit.

Gaudio exceptit tenebrosa in nocte
inscius lunae radios viator:
sic salutant te populi, CAROLE,
spes metuenda.

Concidant nimbi fugiantque nubes!
Osculo pacis venient de terra
candidi flores nitidique fructus:
bona salutis.

Grex bibet fontes rediens ad vivos,
sacculis plenis potis est Minerva,
concinent Musae salientque laetae
Marsque tacebit.

Irruant venti veniantque fluctus,
saeviant undae, domus illa stabit,
quam fides fulcit et avita virtus,
hostibus angor.

France Bevk: Tatič.

(Dalje.)

VI.

Ta dogodek mi je samo potrdil nejasno slutnjo, ki je bila že dalj časa v meni. Prej sem trepetal pred to mislijo, zdaj je ni bilo mogoče utajiti, izbrisati. Pod pretvezo, da sem bolan, sem se premetaval po postelji. Ko je Josi zaspal, sem stopil do okna. Ali se nisem morda motil? Ali ni odprl predala, ki je poleg blagajnega, in v katerem so svinčene plombe od vreč? In jaz bi bil kmalu zakričal: Josi je tat!

Gledal sem ga. Spal je mirno, kot da se ni nič zgodilo; lunina svetloba je padala nanj, na stolico poleg, kjer je ležala njegova obleka. Nehote je segla moja roka po telovniku ... v desni žep ... med prsti je zablestel dvokronski tolar ...

Josi se je zganil, tolar sem spustil nazaj v žep, skočil v posteljo in se stisnil tesno k zidu.

Stresla me je Josijeva bližina, celo njegova sapa se mi je zdela mučna. On tedaj? Če bi povedal jutri: »Josi je ukradel goldinar. V desnem žepu telovnika ga ima.« Gospod bi osupel pogledal, gospa bi kriknila. Izpraševali bi, dvomili in ne verjeli. Vse sem premislil, da, vse! — Gospod bi segel Josiju v žep in prinesel goldinar na svetlo; vse njegovo samoljubje bi bilo na tleh, uničeno.

Ali ne bi gospod prijel še mene, mi preiskal žepe in kovčeg in silil v mé: »Tudi ti si kradel, ali ne? Tudi ti? No, saj ni nič hudega! Le povej! Jaz bi jokal, prisegal. Ali bi mi verjeli?«

Skrito veselje in maščevanje nad gospodom se me je polastilo. Boril sem se z vestjo, z mislijo na dom, na mater, na očeta. Kaj naj storim? Kaj bo potem storil Josi v vsakem slučaju? Kaj gospod? — Bil sem na žerjavici in niti stavek: »Kaj mi mar!« me ni mogel utešiti. Nisem mogel razvozlati vsega, dobiti umstveno pravega konca, le čuvstva so se podila v meni in se bila.

Povedal bi njemu samemu? Tepel bi me, pobil.

Nobena misel ni bila prava. Popadla me je žalost, podobna brezupnosti. Nekaj je bilo treba storiti, da, nekaj je bilo treba storiti ... Sklenil sem, da povem.

Toda povedal nisem, nisem mogel povedati. Hodil sem kot izgubljen, iskal ljudi in se jih izogibal. Želel sem biti z gospodom na samem, pocukniti ga, pošepniti mu ... Ali ni grdo? Ali ni gospodov obraz vedno tako dostojanstveno resen, da se ne upam govoriti z njim drugače kot na stavljena vprašanja? Moral bi mi reči: »Kaj je novega?« Potem morda. Ko sva bila v kleti, sem bil raztresen, zлил sem par kapelj špirita in dobil zaušnico. Ne, nisem mogel povedati!

Niti gospé ne. Hotel sem, ko sem nosil drva v kuhinjo, a nisem vedel, kako bi začel. Dolgo sem skladal drva in mislil. »Kaj delate tako dolgo?« mi je dejala osorno. Odšel sem molče.

Hanka me je vprašala na dvorišču, čemu da sem žalosten. Ali je vedela? Te oči so videle vse. »Nič,« sem dejal. Nji bi lahko povedal, da, nji, ko je prijazna in modra. Toda zakaj bi bil pravil nji?

Josija sem gledal prodirno, kot bi mu hotel dati razumeti, da vem vse, popolnoma vse, da ne sme storiti več, da ... No, on me je zrl nepremično, topo, nerazumljivo, neumno — bil sem jezen nanj.

Prve dni nisem povedal, potem je bilo nemogoče. Zaklenil sem v prsi vse, hotel izbrisati. Le včasih sem se dotaknil z mislijo tega predmeta, nalahno in previdno ... Otresal sem se te misli.

Ko sta me prišla obiskovat oče in mati — bilo je to neke poletne nedelje — sem bil neznano tih in žalosten vpričo njih. Ko smo se razgovorili že mnogo, se razhodili, smo se usedli na klop senčnega drevoreda in oče se je nagnil do mene.

»Povej odkrito, kako ti je? Zdaj vse lahko poveš. Tih in žalosten se mi zdiš ...«

Mati me je gledala napeto. Imel sem nekaj v duši, na jeziku in v očeh, gledalo je iz mene, a ni se moglo razodeti. O kako me je mati zrla, zrla! Videl sem, da je pripravljena poslušati vse, tudi najbridkejšo, najhujšo... V meni pa se je zapečatilo še bolj, ni moglo na dan.

»Le povej!«

»Ti imaš nekaj na srcu,« sta me silila.

»Saj ni nič!« sem dejal blizu solz. »Saj ni nič! Saj je vse dobro!« Stisnil sem zobe, ustnice so mi zatrepetale.

Oče me je opazoval. »Fant, ti skrivaš, da, ti skrivaš!«

Materi so se ulile solze čez lica.

Potem sem zajokal tudi jaz. Jecljaje sem povedal nekaj, a samo ne tistega, ne tistega. Morda sem govoril o zaušnicah, o tem, da ne morem pisati... Sploh ne vem, kaj sem govoril, a bistvo sem utajil. Nisem se ju upal pogledati, njune oči so me pekle.

»Ná krono! Hrani jo in piši! Piši vsel!« mi je dejal oče.

Vzel sem krono in pomislil: pisal bom. Pisati je lažje, mnogo lažje. Ko sta odšla, mi je bilo huje kot prvi dan, ko sem ostal v tem kraju.

Ko sem se vrnil proti večeru domov, je bil Josi pijan. Režal se mi je. Hudoben izraz je imel njegov smeh.

»Če se vrneš, boš zibal — ha-ha-ha!...«

„Zakaj me žali?“ je šinilo v mene. „Kaj mi hoče? Kaj mu je storila moja mati?“ Grozen se mi je zdel. Rdečica mi je planila v obraz in bil bi ga udaril. Zbežal sem iz sobe, po stopnicah, pred njim, pred njegovo žalitvijo in njegovim grdim smehom in se skril v najtemnejši kot na dvorišču.

Pozno sem se vrnil v sobo in se ulegel na tla.

VII.

Bilo je ob času, ko je navadno prihajala cela kolonija »komedij« v mesto in se naselila na obširnem travniku, ležečem nasproti glavnemu drevoredu. Pisane oblike šotorov, reklama in ljudje so vabili ljudstvo in predvsem mladino, ki se uro za

uro ni mogla ločiti iz tesnih ulic platnenih hiš, čudnega krika in smradljivega vonja. Čez dan je spala kolonija kot mrtva in oživelila šele z mrakom v sijaju luči in steklenih biserov, stisnila množico med se in jo pila.

Godba ob vrtiljaku je zoprno škripala, leseni konji z vozovi so hiteli svojo sredobežno pot. Na streliščih so pokale puške, gugalni čolni so se zibali v velikem loku. Pred menažerijo se je pačila opica in kazala velike zobe, slike so prikazovale v kričečih barvah slikovitost življenja pragozdov in prerij, izza platna se je glasilo rjovenje. Pred cirkusom je stal klovn, našemljen in pobarvan, z večnim smehom na licih. Ob panorami je vabil mož s kozavim obrazom ljudi, naj vstopijo.

Strmé sem gledal. Kot da se je pol bajnega sveta zgnetlo na kup in se ponuja živ — tu ni knjiga, ne slika, tu je življenje — proti mali vstopnini. Ko sem se nekoč preveč približal stopnicam menažerije, me je komedijant pocuknil za rokav: »Alo! Noter! Samo petnajst krajcarjev!« Bil sem osramočen. Nisem imel denarja. Za krono sem kupil papirja in znamk. Vse mi je vrvelo pred očmi, plesalo v živih barvah.

Vsi sovajenci so govorili na vodnjaku o tem ali onem tako živo, da sem trepetal. Vsakteri je videl kaj. Celo Jurko je bil v menažeriji in v cirkusu, oponašati je znal opico in klovn, delal silno komične grimase in se lomil... Želja, da bi videl, kaj skriva tisto rjavo platno, je bila od dne do dne bolj goreča.

Gospod je bil trd. Zastonj sva čakala z Josijem, da sprevidi, da nama reče sam. Niti zmenil se ni, ko sva omenjala, pripovedovala, kar sva slišala.

Josi ga je vprašal: »Ali greva?«

»Pojdita!« je dejal in zrl nepremično skozi okno na trg.

Razveselila sva se: »Ali se greva napravljat?«

»Pojdita!«

Ko sva se napravila, sva prišla v trgovino: »Zdaj greva.«

»Pojdita!«

Spogledala sva se in obstala. »Saj ni-mava denarja.«

»Zakaj pa silita?« Ni se obrnil od okna ves ta čas. Vihal je brke in gledal po trgu. Josi se je postavil v kot in grizel nohte. Jaz sem se smejal. Imel sem navado, da sem se v trenutkih potrnosti in neuspeha vselej smejal.

Drugi večer je prosil Josi, če sme k materi. Dovolili so mu. Ko se je vrnil pozno domov, sem že spal. Zbudil me je in pričel pripovedovati o cirkusu s tako živo vneto in natančnostjo, da sem se čudil.

»Ali si bil notri?«

»Ne,« je dejal zamolklo in oprl pogled v me.

Potem sva molčala. —

V soboto zvečer ni bilo Josija doma, gospod in gospa sta večerjala, Jurko pa je prišel v trgovino in mi povedal, da pojde spet v cirkus. Obraz mu je sijal. »Pojdi še ti!«

Bilo mi je grenko, dasi sem napravil omalovaževalen obraz.

Tisti večer je šla godba iz cirkusa skozi mesto. Naslonil sem čelo na šipe in zrl za njo. Kričeči glasovi so silili v mozeč, mamili srce in možgane.

»Kaj je notri? To ne more biti brez važnosti zame, ne, čisto gotovo ne! Še Josi je bil v cirkusu, čisto gotovo; kako bi sicer vedel tako natančno? Kje je dobil denar? No, saj je vseeno, kje je dobil denar! Morda mu ga je dala mati, prijatelj... Da bi mi vsaj dali deset vinarjev: »Ná, pelji se na vrtiljaku!« Peljal bi se z otroki in pestunjami na vrtiljaku in pozabil na vse drugo.»

Moje misli so bile brezupne. »Kaj bi bilo, če bi segel v predal in rekel: »Ná!« Saj to ni krona, ne goldinar, ampak tistih... Saj bi ne pozabil, vse leto bi se trudil, da! Tako pa pride nedelja — cel popoldan stati tam, samo zreti... Morda me zopet kdo pocukne za rokav in mi reče: »Saj vem, da nimaš denarja. Pojdi zastonj!« Že parkrat sem oprezoval s to neumno, brezupno mislijo.»

»Kaj je tako velikega na tem, da me

tako trpinči, tako brezumno trpinči? In če je tako nujno, ali je vredno čakati? Mislim sem in trepetal kot v mrzlici. »Ko pa je treba odpreti samo predal in vzeti svoje... Ne, ne svoje, ampak, da... tistih petnajst... Nič več, kot samo to, v celem letu nič več, v celem življenju nič več... Zdaj ni nobenega tu... desetico iz leve skledice... petico iz desne... tiho...»

Nekaj je zaropotalo v kuhinji, jaz sem se zavedel, da imam petnajst krajcarjev v roki. Zagomezelo je po meni. Vtaknil sem denar naglo v desni žep, zaprl predal, gospod se je prikazal.

»Fant, večerjat!«

Hotel sem napraviti še nekaj, neko delo končati sploh, da bi mislil gospod, da sem tudi prej... Ves zmeden sem bil.

»Ali imate mrzlico?« me je vprašala gospa. Zlil sem juho. Josi, ki se je vrnil medtem, se je smejal. Z levico sem tiščal v žep, da ne bi zvenel denar. »Zakaj nisem del vsakega posebej?«

Bal sem se pripogniti, da ne bi mi padel po tleh. Ljudem sem se bal pogledati v oči. Delal sem pridno, kot bi hotel z delom zabrisati vse.

Josi je pisal nalogo, jaz sem sedel ob oknu.

Tatič! —

Naj sem motiviral v mislih svoje dejanje kakorkoli, je prišel samo en rezultat: tatič! Niti nisem v mislih izpregovoril te besede, ampak nejasna predstava, neko čustvo je sledilo slednjemu zamišljenemu stavku: tatič! Radi petnajstih krajcarjev! Vrgel bi jih bil skozi okno, poteptal na tla: tatič! Opravičeval sem se. Tisto pa je reklo: vem, vem, vem — a vseeno ne bi smel. Zdelo se mi je, da vidim mater in očeta: »Povej!« Mati bi mi dala s krvavečim srcem tisti denar, da bi ga položil nazaj v predal. Toda vseeno mi je pelo tisto strašno čustvo kot refren: — — tatič!

»Vstal bi in nesel denar gospodarju, ki ta hip prešteva skupiček dneva. Morda je zapazil, da manjka vsotica, in misli, vihajoč brke: »Redarja bom poklical.« Jaz bi mu jih dal: »Náte! Mislim sem ukrasti, pa no-

čem. Nátel!« Ali ne bi on zardel, pomislil, dal mi še deset krajcarjev povrhu: »Ná, pa še v panoramo poglej!« — Ne, ne! Poznám ga! Zavpil bi: »Na pomoč! Tat, tat!« — — Stisnil sem se na stolici.

Sklenil sem, da položim drugi dan dopoldne denar nazaj v predal. Na vsak način; ni druge poti! Ne grem v menažerijo, ne grem!

Drugi dan nisem bil niti za trenutek sam v prodajalni. Denarja nisem smatral več za ukradenega, ampak kot da je prišel pomotoma v moj žep. Denem ga nazaj, srce se oddahne, glava kvišku.

Gospod je stal ob oknu in gledal po trgu. Z levico sem prijel denar med dva prsta — — z desnico sem hotel odpreti predal, položiti tiho vanj... Prijel sem za ročaj in naglo odmaknil roko. Če se gospod obrne ta hip, ali ne reče lahko, da sem ukradel? No, ni se obrnil takrat in denar bi bil lahko že v predalu. Zopet sem prijel za ročaj. Gospod se je obrnil, njegove oči so obvisle na meni.

»Kaj delaš? Pobriši prah!«

Tako sem stopil opoldne, ko smo zaprli prodajalno, z denarjem v žepu na solčni trg, ki se je blestel kot bela ruta.

VIII.

Pri »komedijah« je tisto popoldne vrelo, pol mesta in okolice se je gnetlo okoli njih. Gledali so, zijali, prihajali in odhajali, vstopali in izstopali s širokim smehom in veselimi obrazi... Jaz nisem čutil več, od kje imam denar, komaj sem vedel, da ga imam v žepu.

Ko se je gnetlo krog blagajne največ ljudi, sem pristopil še jaz — nisem hotel biti opažen. S trepetajočo roko sem položil denar na mizico. Debela blagajničarka z ogromnimi uhani me je pogledala, porinila denar v predal in mi dala rumeni listek.

Stisnil sem se v najtemnejši kot. Bil bi rad, da bi me ne bilo, da bi gledal z enim samim očesom skozi špranjo... Medved je koracal iz kota v kot, hijena je

tekala z gobcem pri tleh, volk se je vzpenjal nemirno, opice so se pačile in skakale... Vse te različne živali najrazličnejših lastnosti, ujete, zaprte, oropane prostosti — kako trepetajo! Kje je preriija? Kje pragozd in stepa? Ali sem bral živo pravljico? Omamljen sem pozabil na vse.

Josijev prijatelj Jaňko me je pocuknil za rokav; ustrašil sem se ga in se stisnil váse.

»Ali ti ugaja?«

»Da...« Bil sem preplašen. Kri mi je zastala. Saj on ne ve, saj ne more vedeti, sem pomislil. Vendar mi je bilo neprijetno, silno neprijetno. Molče sem se oddaljil.

Nisem več strpel, ko me je Janko predramil v stanje zavesti. Čigav denar je bil? Nejasno čuvstvo v moji duši je brenkalo: tatič! Šel sem in niti ozreti se nisem mogel. Korak je zvenel: tat, tat, tat! Nekaj je dejalo: tepec! Stresel sem glavo in hotel pozabiti na vse to, spoditi vse... Pomislil sem na živali, na slikovite pokrajine, v katerih žive. Plan, nasuta s snegom, sani s kraguljčki, na saneh porastel mužik v kožuhu in s puško, zadaj volkovi — vse v divjem diru — — — Tat, tat, tat!

Hotel sem se vdati brezbriznosti, pozabiti na vse: Kar je bilo, je bilo. Kaj mi mar! Zamahnil sem z roko. Vendar sem za hip postal in pomislil. Zamahnil sem z roko v drugič in zapečatil notranjost. — Kdo pa ve? Bog! Bog! Bog! mi je pel korak. Še nekaj globljeja je pela notranjost, nekaj pridušenega...

Ko sva sedela zvečer jaz in Josi ob mizi, mi je dejal: »Kje si bil?« Bil je vinjen.

»Videl sem medveda, volka...« in pričel sem mu z živim zanimanjem pripovedovati vse.

»Si li bil v menažeriji?«

»Bil.«

»Kje si dobil denar?«

»Spodaj.«

»Kje spodaj?«

»V predalu.«

Josi se je nagnil naprej, njegove rdeče oči so se razpele na široko in brez sape je strmel vame.

»Torej si — ukradel?«

»Zakaj ravno ukradel . . . Ali misliš — da ne vem — da jemlješ tudi ti . . .«

Neprijetno mi je bilo po telesu, zapadlo me je v oči, vendar sem se smejal široko, škodoželjno, zmagoslavno. Smejale sem se Josijevemu obrazu, ki se je prelivale v barvah in grimasah. Njemu ni bilo do smeha. Zabodel me je z očmi, glas je bil hripavo osoren.

»Ni res! Ne! Lažeš!«

Ni strpel mojega pogleda in smeha, pogledal je v tla, ustnice so mu zatrepetale.

Potem sva govorila pritaženo. Josi je postal takoj trezen, izpraševal me je vse, kako vem; govoril sem mu več, kot sem vedel, on je priznal vse. Kradel je že nad leto pred mojim prihodom, več ali manj.

Moj smeh se mu je zdel čuden. Rotil me je, naj ga ne izdam. Moj sklep, da ne vzamem nikdar več, se mu je zdel neumen in neizvršljiv.

Bil je grozno razmišljen, grizel je nohte. Ko sva legla spat, se je premetaval in vzdihnil. Bil je boj sam s sabo.

Težko se je sprijaznil z mislijo, da ve še nekdo za njegovo dejanje. Ko je videl, da ga res ne mislim izdati, se je vdal v vse. Toda moj prestopok se mu je zdel pre-majhen, da bi bil vzdržal ravnotežje med nama. Čutil se je pod mojo oblastjo.

Prigovarjal mi je in jaz sem smeje ubogal. Kupil sem grozdja in lep svinčnik. Niti si nisva skrivala. Josi se je oddahnil, ravnotežje se je vzravnalo, nič več se me ni tako bal. (Konec.)

Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada.

(Dalje.)

VII.

233. Hektor pa s čopastim šlemom in velik tako mu odvrne:
 »Čuj, Telamonovič Ajas, ti ljudstev vladar bogorodni!
 Nič me ne skušaj tako kot slabotnega morda otroka
 al pa recimo kot žensko, ki bojnih reči ne razume.
 Jaz pa razumem se dobro na vojsko in bojno ti klanje;
 spretno razumem na desno, razumem pa tudi na levo
 suhi zasukati ščit, to pravi boriti se s ščitom.
 Tudi v vrvenje se konj brzonogih zagnati razumem,
 Areju divjemu v čast znam plesati igre krvave.
 Toda ker tak si junak, pogoditi te hočem očitno,
 ne da bi prežal skrivaj, če mogel bi kje te zadeti.«
244. Sulico zdaj dolgosenčno v rokâh zavihtivši zažene,
 v grozni zadene ga ščit, ki iz kož je sedmero volovskih,
 zgoraj na bronasto plast, ki se vije na njem mu kot osma.
 Trdega bronâ res ost skoz šest se plasti mu zabode,
 v sedmi pa koži obstane. Kot drugi za njim pa zažene
 Ajas nato bogorodni mu sulico zdaj dolgosenčno,
 Priama sina zadene u ščit, ki povsod je razmeren.
 Skozi predrla mu ščit bleščeči je sulica težka,
 hkrati še skozi oklep se zabode mu veleumeten.
 In ob lakótnici tik naravnost prereže mu srajco
 sulica. Kar se pripogne in črni uide usodi.
 Sulice dolge oba zdaj potegneta hkrati z rokâmi,
 padeta skupaj kot leva, s surovim se mesom hraneča,
 al pa kot divja merjasca, ki nikdar jim moč ne odneha.
 Hektor porine nato v sredino mu ščitovo kopje,
 a ne predere ga bron, ker ostrina na njem se upogne.
 Ajas pa skoči medtem in ga sune na ščit, ki predere

sulice bridke ga ost in tako ga v navalu odbije, malo oprasne mu vrat, kjer kri pocedi se mu črna. Hektor pa s čopastim šlemom še zdaj ne odneha od boja; brž se umakne nazaj in z roko debelo pograbi kamen na polju temán, z robotimi ogli in velik. V grozni zadene ga ščit, ki iz kož je sedmero volovskih, sredi v glavico uprav in bron okrog nje zažvenkeče. Ajas kot drugi pa dvigne zdaj kamen veliko še večji ter zavihitviši ga vrže, ko moč je napel neizmerno. Ščit se udere, ko kamen zadene ga velik kot mlinski, draga mu rani kolena, da znak se na zemljo prevrne, stisnjen u ščitov obod, a v trenutku ga dvigne Apolon. Zdaj pograbila bi meče in bila se mož proti možu, toda klicarja dospeta, ki Zeusa in môž sta poslanca: Troje zastopnik je tu in Ahajcev z oklepi iz brona, vrlo razumna dvojica, Taltibios in pa Idajos. Žezli nato med oba pomolita, klicar pa Idajos, vešči razumnih nasvetov, povzame besedo ter pravi: »Nič več, predraga otroka, nikarta boriti se v boju! Ljuba sta namreč oba zbirajočemu Zevsu oblake, borca sta tudi oba, kar videli vsi smo tu jasno. Noč približuje se že; tudi noč je ubogati dobro.«

283. Njemu odvrne nato Telamonovič Ajas ter pravi: »Hektorju prej zapovejta, da to naj predlaga, Idajos! On je izzival na boj, kar vseh je najboljših junakov. Záčne naj, jaz pokorim se z veseljem, če on bo to storil.«
287. Hektor pa s čopastim šlemom in velik tako mu odvrne: »Ajas, prejel od boga si razumnost in moč res veliko, tudi borilec med vsemi najboljši si, kar je Ahajcev, konec storimo za danes borenju in divjemu klanju! Vojska pozneje naj traja naprej do takrát, da božanstvo naju ločilo ne bo in zmaga bo naša al vaša. Noč približuje se že; tudi noč je ubogati dobro. Kar je Ahajcev pri ladjah, napravil jim s tem boš veselje, zlasti sorodnikom vsem in tovarišem svojim predragim, jaz pa po mestu velikem bom Priama kneza napravil tako veselje Trojancem in vsem dolgokrilim Trojankam. Molit gotovo za mé bodo šle u svetišče v zahvalo. Čuj, podariva oba si darila prekrasna med sabo, marsikateri da rekel Ahajec bo to in Trojanec: ‚Res sta zaradi srce glodajočega spora se bila, a poravnala sta se in prijateljski tudi ločila.‘«
303. Pravi in meč podari mu obit s srebrnimi žebli, nožnico tudi obenem in jermen prav lepega reza; Ajas pa nudi mu pas bleščeči se v svitu škrlata. Ločita zdaj se oba, ta stopi med ljudstvo Ahajcev, oni h krdelu Trojancev. Srcé zaigra jim veselja, živ ko prihaja med nje, brez vsake najmanjše poškodbe in nepristopnim rokám je in sili Ajanta utekel. Zdajci ga peljejo v mesto; da reši se, upali niso. Tamkaj pa zopet Ajanta Ahajci, možje z golenjaki, peljejo k sinu Atreja, ki zmage vesel se raduje.
313. Ko pa do sina Atreja šatorov dospejo v sprevodu, vola zakolje nato Agamemnon jim, knez med junaki, v dar velemočnemu Zevsu, debelega, starega pet let. Pridno ga denejo s kože in vsega nato razdelijo,

zrežejo umno na drobno, nabodejo kose na različne,
spečejo jako oprezno in zopet potegnejo doli.
Toda ko konec je truda in čaka obed že pripravljen,
zdaj se gosté in ničesar srcé ne pogreša pri mizi.
A hrbtovino po dolgem kot častni dá delež Ajantu
vitez Atrejevič hrabri, mogočni vladar Agamemnon.

323. Ko po pijači in jedi si slednjč preženejo željo,
starček najprvo začne jim misli razvijati svoje,
Nestor, katerega svet se je kazal že prej kot najboljši.
Dobro samó jim hoteč on pravi med njimi ter reče:
»Čujte, Atrejevič ti in drugi prvaki Ahajcev!
Mnogo pobrala že smrt kodroglavih nam res je Ahajcev,
črno razškropil jim kri ob lepo žuborečem Skamandru
Ares je, divji bojevnik, a duše odšle so jim v Hades.
Z jutrašnjim dnevom zato naj prenehajo z bojem Ahajci,
vsi se zberimo nato in od tu odpeljimo mrličé
z mulami proč in volmi. Potem jih pa tamkaj sežgimo
malo na strani od ladij, da lahko odnesel otrokom
vsakdo kosti bo domov, ko se vrnemo v zemljo očetno.
Eno okoli grmade postavimo skupno gomilo;
združeni naj so na polju. Ob nji pa sezidajmo hitro
stolpov visokih dovolj kot obrambo za nas in za ladje.
V nje pa napravimo vrata, ki dobro se sklenejo skupaj,
skoz da peljala bo pot za vozove in vozno živino.
Zunaj pa tik ob nasipu skopljimo še jarek globoko,
ki bo okrog in okrog zaščita pred ljudstvom in konji,
da ne bo sém prihrumel silovitih nam boj kdaj Trojancev.«
344. To govori jim tedaj in vsi pritrdijo mu kralji.
Tudi Trojanci medtem so zbrali se v mestu na gričku
k zboru med groznim vrvenjem pred Priama kneza palačo.
Zdajci med njimi začne govoriti Antenor razumni:
»Čujte me, Dárdanci vi, Trojanci, zavezniki slavni,
naj vam povem, kar srcé mi v prsih storiti veleva!
Heleno dajmo argejsko, da vzameta sina Atreja
vse premoženje in njo; saj zdaj se bojujemo tukaj,
ko prelomili smo zvezo. Bojim se zatorej, da konec
boljši ne bode za nas, če ne bomo po tem se ravnali.«
354. Torej tako govori jim in sede, med njimi pa vstane
Helene mož lepolase, sam božji junak Aleksándros,
ki mu odvrne nato ter pravi krilate besede:
»To mi pa res ni kaj všeč, kar ti govoričiš, Antenor!
Tudi kak boljši nasvet, kot ta je, bi lahko povedal.
Če pa za golo resnico in resno to vzameš besedo,
pamet bogovi sami so ti vzeli gotovo docela.
Toda govoril bom ja z med Trojanci krotečimi konje.
To kar naravnost povem, da nikoli ne vrnem mu ž e n e,
kar pa pripeljal i m e t j a iz Argá sem v našo palačo,
vrnil do trohe bom vse in še svojega zraven dodal bom.«
365. Torej tako govori jim in sede, med njimi pa vstane
Priamos, Dárdanov cvet, ki meri se v svetu z bogovi.
Dobro samó jim hoteč on pravi med njimi ter reče:
»Čujte me, Dárdanci vi, Trojanci, zavezniki slavni,
naj vam povem, kar srce mi v prsih storiti veleva!
Zdaj si vzemite večerjo po mestu, kot sploh je navada,
pomnite tudi na stražo, očesa nihčé ne zatisnil!
Jutri zarano pa stopi Idajos naj k ladijam votlim

ter naj obema pove, Agamemnonu in Menelaju, kaj Aleksándros predlaga, ki vzrok je nastalega spora. Modri naj tudi nasvet sporoči, če jih morda je volja, bojni da hrup se ustavi, da mrtve medtem bi sežgali. Vojska pozneje naj traja naprej do takrat, da božanstvo nas ločilo ne bo in zmağa bo njih ali naša.«

379. To govori in poslušni so vsi in pokorni z veseljem. Vzamejo torej nato si večerjo po vojski v krdelih. Zjutraj zarano odide pa k ladijam votlim Idajos. Najde na zboru Danajce, služabnike Areja zveste, kjer Agamemnona krona je ladjina. Zdaj se postavi sredi med nje in tako govori jim klicar veleglasni: »Čujte, Atrejevič ti in drugi prvaki Ahajcev! Priamos namreč velel mi in drugi so vrli Trojanci, naj sporočim, če vam ljubo morda in po godu bi bilo, kaj Aleksándros predlaga, ki vzrok je nastalega spora. Kar Aleksándros imetja u ladijah namreč je votlih v Trojo odpeljal iz Arga — o da poprej je poginil! — vrnil do trohe bo vse in še svojega zraven dodal bo. Toda mladostne soproge preslavneğa vam Menelaja pravi, da nikdar ne dá, a Trojanci ga silijo k temu. To so ukazali tudi, naj rečem, če mar vas je volja, bojni da hrup se ustavi, da mrtve medtem bi sežgali. Vojska pozneje naj traja naprej do takrat, da božanstvo nas ločilo ne bo in zmağa bo vašá al naša.«
398. Glasnik tako govori. Vse mirno, ne gane se nihče. Slednjič pa vendar vstane ter pravi nato Diomedes: »Vzeti ne niti imetja, ki zdaj Aleksándros ga nudi, niti ne Helene same! Saj vsak, še otrok nedoleten, vé, da nad Trojo visi jim meč že usodni pogina.«
403. To govori in Ahajci mu vsi pritrjujejo s krikom, čudi besedam se vsak Diomeda, krotečega konje. Zdaj pa odvrne vladar Agamemnon Idaju ter pravi: »Slišal, Idajos, pač sam si Ahajce na lastna ušesa, kakšen je njihov odgovor; takisto ugaja i meni. Kar pa dejal si o mrtvih, sežgati vam nič jih ne branim; kajti skoposti nihčè ne bo kazal pri rajnih mrličih; brž ko objame jih smrt, vsak z ognjem stori jim veselje. Glasno grmeči pa Zevs, mož Herin, nam bodi za pričó!«
412. Pravi in žezlo medtem povzdigne k nesmrtnim bogovom. Torej odide nazaj spet v Ilion sveti Idajos. Tamkaj pri zboru sede pa Trojanci in Dardanionci ter pričakujejo zbrani, kedaj da bo prišel Idajos. Vrne se torej nazaj in postavi se sredi posveta ter sporoči jim odgovor. Ti zdaj se pripravljajo urno: eni pripeljejo mrtve, a drugi poiščejo drva. Tamkaj hité pa Argejci od ladij z lepimi boki: ti da pripeljejo mrtve, a drugi poiščejo drva.
421. Solnce začenja uprav po poljanah razgrinjati žarke in iz globokih valov Okéana mirnega teka dviga se k nebu navzgor, ko srečavajo ti se med sabo. Vsakega tukaj možá ti le težko spoznati je moči. Gorke tekó jim solzé, ko izmivajo z vódo mrličem strjene curke krvi in jih dvigajo gor na vozove. Priamos zdaj prepove, da bi jokali dalje. In tiho nosijo skup na grmado mrličè, srcé se pa joka.

Ko pa sežgali so vse, se povrnejo v Ilion sveti.
 Tamkaj pa ravnotako spet Ahajci, možje z golenjaki,
 nosijo skup na grmado mrličé, srcé se pa joka.
 Ko pa sežgali so vse, se povrnejo k ladijam votlim.

433. Zarja še ni posijala in noč je še v tihem somraku.
 Ljudstvo okrog se grmade določeno zbere Ahajcev,
 eno okoli grmade postavijo skupno gomilo,
 združeni naj so na polju. Ob nji pa zgradijo zidovje,
 stolpov visokih dovolj kot obrambo za njo in za ladje.
 V nje pa napravijo vrata, ki dobro se sklenejo skupaj,
 skozi da peljala bi pot za vozove in vozno živino.
 Zunaj pa tik ob zidovju izkopljejo jarek globoko,
 velik in dosti širok, in v njega zabijejo kole.
442. Torej pri delu tako se poté kodroglavi Ahajci.
 Večni bogovi medtem pa pri Zevsu sede bliskostrelcu,
 gledajo delo veliko Ahajcev z oklepi iz bron.
 Zdajci povzame besedo Posejdon, zemljo tresoči:
 »Mar je li človek, o Zevs, še kateri na zemlji neskončni
 tak, da povedal bogovom bo misli in svoje naklepe?
 Nisi zapazil, da zdaj kodroglavi Ahajci že zopet
 zid so sezidali ladijam v bran in okoli skopali
 jarek, bogovom pa niso prinesli nič slavnih daritev?
 Glas se bo širil o njem, kakor daleč se zarja razliva,
 oni v pozabljenost zgíne, ki jaz in pa Fojbos Apolon
 s trudom sva Laomedontu midva ga zgradila junaku.«
454. Zevs zbirajoči oblake razjarjen zelo mu odvrne:
 »Zemljo tresoči ti bog, ti širom mogočni, kaj praviš!
 Drugi mordá od bogov bi se zdrzil strahu pri tej misli,
 ki je slabejši kot ti po rokáh in po moči veliko;
 glas se pa širi o t e b i, kot daleč se zarja razliva.
 Dobro, z veseljem potem, ko domov kodroglavi Ahajci
 z ladjami bodo odšli v preljubo očetno deželo,
 zruši zidovje do tal in v morje naj val ga odnese,
 morsko veliko obrežje pa s peskom nazaj spet zagrni,
 čisto veliki da zid boš ahajski uničil radostno.«
464. Torej tako govorita v razgovoru tukaj med sabo.
 Solnce zaide za góre, gotovo je delo Ahajcev.
 Koljeje vole v šatorih, zavžijejo svojo večerjo.
 Ladij pa lepo število jim z vinom prijadra iz Lemna,
 ki jih z otoka poslal je Jásonov sinko Evneos;
 Jasonu, ljudstev pastirju, Hipsipila ga je rodila.
 Zraven odnesti je dal Agamemnonu in Menelaju
 Jasonov sinko pijače še tisoč bokalov posebe.
 Z ladij kupujejo zdaj kodroglavi Ahajci si vino:
 eni prinesejo bron, a drugi bleščéče železo,
 drugi nadalje pa kože in drugi živečo govedo,
 drugi pa sužnje ujete. Napravijo bujno gostijo.
 Celo noč se gosté nato kodroglavi Ahajci,
 v mestu okrog pa Trojanci z zavezniki svojimi skupaj;
 celo noč pa grozi nesrečo jim Zevs velemodri
 s strašnim grmenjem v oblakih. Prevzema strahú jih bledica.
 Zlivajo vino po tleh iz kozarcev, nihčé si ne upa
 niti pokusiti prej, ko ga zlil je vsevišnjemu Zevsu.
 Slednjič odidejo spat, dar sladki zavžijejo spanja.

Prof. Fr. Pengov: Med različnimi stanovi.

Pri mlinarjih.

»Kruh in voda,« simbol najbolj gorjupega uboštva in najtrše kazni — pa tudi dragocen božji dar, ki ga pozdravljajo od lakote neme ustnice z vriskajočim veseljem in s solzami hvaležnosti. O rod človeški, s kako različnimi merili meriš darove življenja!

Noben pevec ne pove imena onega človeka, ki je pred tisoči let prvi izmel zrno iz zlatega klasu, ga razdrobil, pomešal z vodo v testo ter ga, najbrže po srečnem naključju, prepustil vplivu žerjave. Najbrže se je zgodilo tudi tu, kakor pri vseh velikih iznajdbah: kar je ponudil slučaj, je postalo vsled skrbnega opazovanja in poizkušanja in izpopolnjevanja ena največjih pridobitev človeškega duha.

Že v Mozesovem času so mleli žito na silno preprost način med dvema kamnoma ter ločevali s siti otrobe od moke. V V. Moz. knjigi (24, 6.) lahko čitaš prepoved: »Ne jemlji v zastavo spodnjega in zgornjega mlinskega kamna!« Na egipčanskih stenskih slikah najdeš pogostoma možnar za mletev in sito. Mlinske kamne so gonili z roko, pozneje pa s konji, osli in voli. Prvi mlin na vodo je bil postavljen v Rimu za cesarja Avgusta; kmalu se je razširil po Evropi. Mline na veter so imeli najprej na Nemškem, odtod so se razširili v 15. stoletju zlasti po Holandskem. Leta 1786. je zabrnul prvi paromlin na Angleškem.

Danes imamo v Avstriji kakih 40.000 mlinov, med njimi še prav mnogo takih, ki se ne ločijo od starih pompejskih. Veliko pa je med mlini že tudi aristokratov, ki se oblačijo v najmodernejšo modo »umetnih mlinov«. Te »močne tovarne« vsrkavajo vedno večje število malih mlinov, nikakor ne v blagor našega narodnega gospodarstva; to pa toliko manj, ker so lastniki orjaških ogrskih vele-mlinov ponajveč potomci očaka Abrahama. Na Nemškem je med okoli 50.000 mlini še vedno kakih

18.000 takih, s katerimi se je bavil slavni španski vitez don Kihote, največ pa jih seveda žene voda (okoli 25.000).

Stari, ropotajoči mlini ginejo in se umikajo moderneje, higijenično urejenim. Tudi pri nas je tako.

Na mestu starega mlina ob potoku, ki se je naslanjal široko in zložno na breg, se dviga danes dve- ali trinadstropna palača. Na mestu velikih, opotekajočih se vodnih koles kroži kot pobesnena turbina, ki izkorišča vodo do 84%, dočim se najboljšemu vodnemu kolesu redko posreči efekt 75%. Na mestu veselega klip-klopa zobatih koles tesnobno brenčanje transmisij, ki segajo noter pod streho, in namestu tiho-zadovoljnega mlinarja nemirni trgovec, ki stopa za novim časom pogumno naprej. Če je bila kje doma poezija, je bila v starem našem mlinu. — — —¹

Že od daleč se sliši vršanje šuma in ropotanje koles. Iz zelenega gozdiča sadnega drevja, jelš, topolov in brstov gleda obširno gospodarsko poslopje. V tem krasnem gozdiču stanujejo spomladi in poleti cele jate pevskih ptic. Škorci, sinice, ščinkavci, strnadi tekmujejo med seboj in lastovke zidajo sleherno leto gnezdo na prizidcu. Ko drevje cvete, kadar se odvajajo travniki v čarno obleko, kadar veje spomladanski vetrec mlačno in rahlo skozi medeno vrbovje in se razpenja nad tvojo glavo očem tako dobro deajoče safirno nebo — tedaj ga pač ni na daleč okoli prostorka tako lepega, kot je oni, kjer stoji stari mlin.

Stopimo za trenutek noter v mlin, četudi se nam nabere v kratkem cel kilogram moke na suknjeni obleki. Troje do šest parov kamnov je noč in dan na delu, tako življenje je v njih, da se ti srce smeje. Izdelana moka se odvaža vsak dan, dovaža pa novo žito.

Po lesenih stopnicah prideš na »kamenski tlak«. Tu gori so čudni, narobe pira-

¹ A. Feierfeil, Vaters Mühle.

midasti leseni lijaki, v katere stresa mlinar žito. Hudo se tresejo ti liji, kot bi jih metala mrzlica, in spuščajo žito doli med kamna, ki grizeta zrnje, kakor najbolje vesta in znata. Spodnjak je miren, gornjak pa se vrti kot bi bil ob pamet. Zdrobljeno žito in moka prihaja izmed kamnov na plano v »močno omaro«, kjer ločijo finejša in grobejša sita moko od zdroba in otrobov. Seveda pa moka še ni gotova, ko je šla enkrat skozi ognjeno peč med kamnoma; še in še mora nositi mlinar nazaj v lijak žitni zdrob, dokler ne dadó sita čistih otrobov in lepe snežno-bele moke od sebe.

Koliko poezije se je strnilo ob našem mlinu! Koliko bi imel povedati o povodnem možu in o čudovitih draguljih, ki jih je hranil v svoji podvodni palači globoko pod koreninami velikega hrasta ob bregu; o vilah, ki so stanovale — napol otroci, napol device — gori ob zelenem tolmunu in tako krasno prepevale mlinarjevemu Andrejčku, kadar je zadremal tam na bregu med zvončkanjem in šumljanjem srebrnih valčkov; o zapeljivih veččah, ki so skakljale po močvirnem travniku in spravile pred leti enega izmed mlinarjevih sinkov v nesrečo, da je zataval v globoko vodo, iz katere so ga potegnili brez življenja. Veliko je bilo skrivnosti v mlinu in njegovi bližnji okolici; novi čas je pregnal vse.

Zastonj iščem dveh lip za mlinom, v katerih senci se je tako krasno sanjarijo, zastonj begajo oči po vrtu za starimi dolničarji, priljubljenimi cigani, čebularji (vrste jablan), za rodovitnimi dobrami, tepkami, krivorepkami in solnograjkami (vrste hrušek). Z modernim mlinom vred je prišel tudi mlad zarod kanadskih, ananasovih, orleanskih in drugih rejnet (kosmačev), pisani kardinal in prinčevo jabolko se klanjata carju Aleksandru, dobra karmeličanka zamaknjena premišljuje minljivost sveta poleg nemega cesarjeviča Rudolfa (vrste jablan); pa tudi zlahtnih hrušek ne manjka: poleg Marije Luize stoji zgodnja zelena Magdalenka, Nelisovka (žena generalova) skrivnostno šepeče Napoleonovki o Elbi in

Sv. Heleni, Lieglovka in Dielovka se hvallita poleg raznih dekanovk, kako da sta priljubljeni sladkosnedi mladini.

Ob spodnji vodi ni več starih, lepih jelš, tudi tam sili kvišku sólo mladovje; a koliko vode bo preteklo, da doseže bohotnost svojih prednic!

Mlin je postal višji in se dviga nad vse drevje. Zginila so stara vodna kolesa iz mokre svoje čumnate in turbina besni na njihovem mestu in goni vso opravo. Onemel je nekdanji prijazni klip-klop. Zato pa brenče in šume in pridušeno ječe številne kolute in kolesca, jermenji in stroji, da bi ti skoro vzelo sapo.

Hištrna je še vedno prijazna in vabljiva kot v nekdanjih dneh; a gardine ob oknih, bela posteljnina, mehki naslonjač v kotu, polirane mizice in omare te opozarjajo, da nismo več v nekdanjih časih.

Zvečer ne prižigajo več domače svetilke, ki je puščala na dlani tako rada petrolejeve sledove za spomin, tudi v tem oziru je v mlinu moderno. Z glavnim vretenom je v tesni zvezi stroj (dinamo), poln strahotnega nemira. Od njega so izpeljane bakrene žice po vseh hišnih prostorih. Treba je le kje zavrteti in že imaš beli dan. Take žice so napete tudi tja v hlev in na skedenj. Marsikak star očanec in ženica stresata glavo nad to napravo, kako da je vendar mogoče kaj takega in ali ni morebiti vse skupaj čarovnija. Mladi gospod mlinar pa se smehlja pri tem prizoru. Zgovorni pomočnik — kličejo ga le »gospod nadmlinar« — rad poskusi, da bi pojasnil vso zadevo, pa večinoma ostane vendarle nezapopadena.

Z novim mlinarjem se je izpremenilo tudi vse poslovanje. Moka je lepša in finejša, to se mora že priznati. Tudi delo je lažje v tem »avtomatičnem« mlinu in za služek je boljši — — —

Jaz sem vesel, če se jim dobro godi, tem mladim. Rad jih imam, in če se pogovarjamo, kako je bilo nekdanj in kako je sedaj, če si pripovedujemo, koliko bridkih prevar smo doživeli, tedaj vidim, da imajo mladini, ki gospodarijo sedaj v mlinu, srce

tudi na pravem mestu, kakor so ga imeli njihovi pridni in pošteni starši in dedje. In ko odhajam skozi duri in se še enkrat oziram nazaj, tedaj blagoslovljam v duhu to moderno stremljenje, to zares napredno delovanje, ki se vrši z najboljšim namenom. Vsi ga hočemo posnemati.

Kakor je mlinarstvo v človeškem življenju tako velikega pomena, tako ni njegov pomen nič manjši v živalskem svetu. Tudi tu srečavaš mlinarja na vsak korak, četudi se ne zavedaš tega. Seveda imamo tudi med živalskimi mlinarji poleg pristnih mlinarjev tudi »nedolžne«.

Tak je n. pr. naš vodni drsalec ali mlinar, ki nima z mlinarstvom nobene druge zveze kakor svoje ime, dočim je v istini le spreten čolnar in vodni inženir (Hydrómetra = vodomerec mu pravi zato Latinec) in živi navadno v bližini mlinov na vodi. Tudi kukca (trdoglava) v podstrešni izbici in brezštevilnih lubadarjev v gozdu si ne upam vpisati v zadruško mlinarjev, dasi je njihov izdelek mnogokrat na las podoben krasni zarumeneli moki, v resnici pa je le — žaganje.

Več pravice, da bi bil vpisan kot član v »mlinarski koledar«, pa ima sorodnik naše Melolonte (rjavega hrošča), ki se tudi piše naravnost za mlinarja (Polyphylla fullo). V naravi se prikazuje dosledno za svojimi sorodniki (rjavi hrošč roji v majniku, prosnice v juniju) meseca julija; na prvi pogled je čisto podoben svoji sestrični, le da je mnogo večji od nje (nad-3½ cm dolg). Živi tu in tam po srednji Evropi, dosti ga je po južni Franciji. Najrajši ima peščene ravnine ter dela kot mlinar škodo na smrekah in jelkah, katerih igle premlewa s svojimi čeljustmi. Da bi bil njegov stan bolj izrazit, si je odel tudi mlinarsko uniformo in si nasul po kostanjvih ali črnih pokrovkah vse polno belih, močnatih peg, skromna, a vendar ponosna obleka premožnega mlinarja.

Če je slovenski mlinar napredoval zadnjih 50 let v marsičem, pa tega ni moči trditi o slavnem našem Polyphyllu iz rod-bine plojkašev. O tej rodovini vé ves svet,

da prišteva med svoje ude ne le zale zlate mimice, ne samo skromnih cestnih pometačev (govnobrbccev), ampak tudi slavne viteze (rogača in nosorožca) poleg staroslavnega, Egipčanom svetega Atevha (Skarabeja). Je pa rod že tudi silno star.

Že Plinij star., rimski naravoslovec, ki je umrl leta 79. po Kr. r., govori o mlinarju Polyphylla. V nekem poglavju svojega »naravoslovja« namreč opisuje rimski učenjak zdravila zoper zlatenico, mrzlico in vodenico. Zapisnik je zlata zbirka rari-tet. Plinij našteva kot zdravilo:

najdaljši zob črnega psa,

smrček rovke (zavit v rožno-rdeče platno),

desno oko zelenega kuščarja (ki ga je treba izrvati živalci pri živem telesu in hraniti v vrečici iz kozjega usnja),

srce kače (ki ga moraš izrezati z levo roko),

rep škorpiona z želom vred — — —

Vse te reči moraš zaviti v črno suknò in rabiti tako, da bolnik tri dni ne vidi ne zdravil samih, ne tebe, ki mu jih pokladaš. Sredi med temi zdravili zoper mrzlico pa nastopa tudi naš mlinar Fullo (pomeni »valjavec«); nesrečnež se mora žrtvovati Eskulapu (božanstvu zdravilstva) na ta način, da se dá razrezati na dve polovici, katerih ena se položi na levo laketa, druga pa na desno.¹

Imamo pa v živalstvu tudi mlinarje po stanu, ki celo življenje z največjo pridnostjo izvršujejo svojo obrt. Debelo me morda pogledaš, ko ti predstavim enega izmed najizvrstnejših mlinarjev — indijskega ali, če ti je bolj simpatičen, ker ima večja ušesa in daljša okla — afriškega slona. In vendar je mož mlinar, da si popolnejšega misliti ne moreš. Kdaj si še videl slovenskega mlinarja, ki bi bil nesel s seboj le par ali tudi le en sam samcat mlin-ski kamen? Tega ne zmore noben junak, ki nosi hlače; pač pa naš slon, ki nosi noč in dan seboj 4 (reci: štiri!) krasne mlinske kamne, hočem reči 4 kočnjake ali m e -

¹ I. H. Fabre, Ein Blick ins Käferleben, p. 45.

l j a k e, v vsaki čeljusti po 2, na desni in levi, zgoraj in spodaj po enega. Vsak teh mlinskih kamnov tehta po 4—5 kg in obstoji iz više štrlečih skleninastih plošč in bolj vdrtih žlebov. Tak slonov meljak je nedosežen vzor izvrstnega francoza (vrsta mlinskih kamnov). Mlinar mora svoje kamne pogostoma in z velikim trudom klepati, da jim dá potrebno ostrino za mlev, pri slonu ostane delovna ploskev brez vsakega klepanja vedno sposobna za delo.

Vzrok je pa ta-le: Meljak je sestavljen iz plošč, ki so trde kot steklo, veže pa jih cement, ki je mnogo mečji, a še vedno trd kot najboljša kost. Vsled te neenakomerne sestave zobne ploskve se oglojine na splošno sicer obrabljajo, a ostajajo vsled trših skleninastih naborov vedno raskave.

Še neke druge okolnosti ne smemo prezreti pri slonovem mlinskem kamnu. Slonov meljak se namreč ne dviga kakor pri drugih živalih kar enostavno nad čeljust, kadar dorašča, ampak se suče tekom dolgega življenja imetnikovega polagoma okoli neke osi. Pri mladem slonu gleda le sprednji vogel meljakov iz dlesne. Čim bolj pa se odbušava ta vogel, toliko bolj se suče zob okoli svojega središča. Počasi, a z veliko točnostjo se prikazuje več in več še nedotaknjenega mlinskega kamna iz čeljustne zibeli, dokler ni meljak popolnoma do korenin obrabljen in ne izpade. Če pomislimo, da se zobí slon v svojem življenju šestkrat (človek le dvakrat: mlečno in stalno zobovje), potem razumemo, da je izborno preskrbljeno za njegovo sto- in večletno mlinarsko življenje. Občudovati moramo zobni ustroj našega velemlinarja v živalstvu, ki zmelje igraje po 50 kg riža in povrhu še 50 kg trave ali lesnega vejevja na dan; melje pa le za domačo hišo, sprejemati »štule« za tuje odjemalce smatra pod svojo častjo.

Pa porečeš: Kaj pomagajo slonu biostroumno urejeni meljaki, ko pa vsled svojega kratkega, neupogljivega vratu ne more doseči do tal, ne, da bi pil vodo, ne, da bi se pasel!

Res, fatalna okolnost je to; krivi pa so je v prvi vrsti težka okla in težki meljaki, vsled katerih mora biti vrat kratek, da more nositi vso težo. Kaj pa je ukrenila v tem kočljivem slučaju narava — t. j. oni Razum, ki se kaže v vsem stvarstvu, ki vse urejuje?

Kot nadomestilo za dolg vrat — ki bi kot dolg vzvod le težko nosil veliko in težko breme glave — je dal Stvarnik našemu mlinarju nov organ, t r o b e c, ki popolnoma izravna in izgadi vse gorenje nedostatke. Z rilcem pije debelokožec, s trobcem puli travo in pobira sadje od tal z isto lahkoto, kakor lomi veje in mladike z visokega drevja, s trobcem nosi hrano v gobec.

Kaj meniš, ali je deloval premislek ali pa le slučaj in slepa nuja pri stvarjanju čudovitega slonovega trobca?!

Če trdiš z darvinovci: »Ta trobec je nastal tekom dolgih tisočletij na ta način, da si je prizadeval rod za rod, da bi raztezal in podaljšal svoj nos,« potem te vprašam z naravoslovcem B. Tümlerjem:¹

»Kako pa je mogla živeti posamezna žival med tistim časom, ko se je trobec šele tvoril in razvijal, preden sta torej zrasla skupaj zgornja ustna in nos in se je vse skupaj podaljšalo?! Ko je imel naš mlinar šele polovico ali celo šele četrtno sedanjega trobca, kako se mu je pa godilo tedaj, à? — Ali more misleč prijatelj narave verovati v tak razvoj slonovega trobca kar slepo, brez dokazov?

Nasprotno pa mora vsakdo priznati, da je slonov trobec, ki se konča v prstast nastavek, tako občutljiv, da more slon z njim pobrati slamico od tal, mojstrsko delo živalskega mehanizma. Slonov trobec je dolga, hrustančasta cev, ki obstoji iz obročkov in vlaken; ta cev se dá daljšati in krčiti po poljubnosti na vse strani, kakor ravno potrebuje njen lastnik. In kaj naj pomenja taka čudovita združitev tolikेरih različnih lastnosti v enem in istem organu drugega kot razumnega umetnika v naravi?

¹ Tierleben aus Süd u. Nord. I., p. 256—9.

Veliki prežvekovalci, kakor so govedo, jelen, velblod, žirafa, potrebujejo jako veliko hrane. Ker pa ima njihova krma le malo hraniv v sebi, zato morajo prežvekovati; čveterodelen želodec ter zobovje, ki učinkuje kot izvrsten mlin, jim je neobhodno potrebno. Pa ne le dvoparkljarji, tudi kopitarji so vpisani po pravici v ceh mlinarjev. Konj, osel, zebra imajo tudi v gor-

nji čeljusti po šest sekalcev, ki jih govedo nima in ne potrebuje. 24 meljakov, ki so pri kopitarjih zelo močni, čveterostransko prizmatični in prepreženi na vrhu venca s čudovito zavitimi skleninastimi nabori, nam predstavlja neprekosljive mlinske kamne, nad vse pripravne, da meljejo trdo zrnje (oves, koruzo, ječmen, pšenico), pa tudi drevesne mladike in skorjo.

Fr. Omerza: Epigram.

(Dalje.)

54.

Naj zbolim, če ne hotel s teboj, Deciánus moj dragi,
biti bi cele noči, s tabo le cele i dni.
A kilometri trijé, žal, ločijo najini srca,
ki podvojé se na šest, ako se vrnem domov.
Večkrat doma ne dobim te in dasi si, pravijo: »Ni ga.«
Zase skrbiš li tako, al pa za druge živiš.
Vendar pa tri kilometre, da vidim le tebe, rad hodim;
da pa ne videl bi te, šest jih ne hodim prav rad.

55.

Starčkom in vdovam zares velikanske darove pošiljaš;
hočeš, da rečem zato, Gála, da si darežljiv?
Nihče umazan ni bolj in nihče ni grji od tebe;
prežanje namreč je to, kar imenuješ ti dar.
Trnek goljufni tako prilizuje se ribam požrešnim;
zvita premoti jih jed, stvarca neumna gre v past.
Kaj darovati se pravi, poslušaj, bom jaz te naučil,
ako še, Gála, ne veš: m e n i, predragi, daruj!

56.

»Daj, povej mi resnico, Markus, prosim;
to bi slišal le rad, ti bom hvaležen,«
kadar bereš izdelke svoje muze,
ali kot advokat nastopiš javno,
vedno, Gálikus, prosiš me in prosiš.
Téžko res je za mé odbiti prošnjo;
torej sliši, kaj res, še več kot res je:
všeč ti, Gálikus, ni nikdár resnica.

57.

Veš, da tè hoče ujeti, da hoče skopuh te ujeti,
veš, Mariánus, i to, kaj da ujeti želi.
Vendar pa pišeš, bedak, da t a naj bo dedič za tabo,
v volji poslednji želiš, tepec, naj o n ti sledi.
»Dar mi je večkrat poslal.« Poslal, a na trnek nataknil.
More ljubiti li kdaj ribiča riba mordá?
Bodo li šle od srca mu sólze pri tvojem pogrebu?
Hočeš, da jokal bo r e s? N i č, Mariánus, ne daj!

58.

»Ce ti kedaj bo kaj treba, da veš, me ni treba prositi,«
 Bákara, to govoriš dvákrat mi, trikrat na dan.
 Z resnim obrazom me terja in zraven grozi mi Sekundus:
 slišiš, a vendar ne veš, kaj mi je treba takrát.
 Vpričo tebe najemnino zahteva odločno in jasno:
 slišiš, a vendar ne veš, kaj mi je treba takrát.
 Tožim, da mrzel je plašč, da luknje že kaže velike:
 slišiš, a vendar ne veš, kaj mi je treba takrát.
 Tega je treba takrát, da mutast na mestu postal bi,
 da ne boš rekel nikdár, če je kaj treba kedaj.

59.

Šest kilometrov od mesta je vilo sezidal Torkvatus:
 i Otacilius tam majhno je kupil si last.
 V marmorju pisanem sveti se tam kopališče Torkvatu:
 i Otacilius brž majhno napravi kopél.
 Lávore v vrstah zasádil na svojem je polju Torkvatus:
 i Otacilius koj sto je kóstanjev gojil.
 Konzul postal je Torkvatus, a on le vaški učitelj:
 vendar ni manjši se zdel v toliki časti seve.
 Počila majhna je žaba, gledaje velikega vola:
 i Otacilius bo počil, Torkvata gledeč.

60.

Cicero rekel je res: »O mores, o tempora!« nekdej,
 ko Katilina koval svoj je pogubni naklep,
 s tastom pa zet se boril za prvenstvo je s krutim orožjem
 ter državljanska je kri tekla v potokih po tleh.
 Kaj pa s e d a j govoriš: »O mores, o tempora!« dragi
 Ceciliánus, čemu? Kaj ne ugaja ti z d a j ?
 Vojska nikjer ne divja in poveljniki naši so krotki,
 trden uživamo mir, vsak veseliti se sme.
 N a š ni zakrivil značaj, da časi zdaj tebi smrdijo,
 to je zakrivil značaj, Ceciliánus, le t v o j.

61.

Ni še naznanil ti suženj, da ura enajst je odbila,
 v gosti že k meni prišel Cecilianus si moj.¹
 Komaj deseta je ura in vpitje tožnikov minilo²
 in se v areni končal lov je na divje zveri.³
 Teci, Kalístus,⁴ pokličí služabnike, naj umijó se!
 Hitro blazine tu sem! — Prosim, usedi se zdaj!
 Gorke želiš si vodé,⁵ a mrzle ni niti še tukaj;
 prazno ognjišče je še, prazna in mrzla še peč.
 Z j u t r a j prihodnjič raj' pridi, kaj čakal enajste boš ure!
 K z a j t r k u⁶ namreč prišel malo prepozno si zdaj.

62.

Priprosti deci prizanesi, učitelj!
 Potem poslušala te rada bo mladež
 in ljubil zbran otroški zbor okrog mize.
 Kaj matematik, stenograf! Ta dva malo
 imela bosta le učencev pri sebi.
 Oblačka ni nikjer, pritiska žar solnca
 in vroči julij poljsko setev žge, kuha.

Pregrozni bič z jermenja zrezan z rok deni
in žezlo učenikov, kopo šib, pusti,
do srede naj oktobra v kotu spe mirno:
če z d r a v poleti je otrok, že zna dosti.

63.

Celo noč pije Sertórij, li briga to t e b e kaj, Olus?
Kajti ti cele noči lãhko kljub temu smrčiš.
Lupus je Titu dolžan, li briga to tebe kaj, Olus?
Nič ne dajaj mu na up, Lupu ne vinarja ne!
To zanemarijaš pa, Olus, za kar bi se brigati moral,
ko je to tvoja dolžnost, da ti pripravlja skrbi.
Dolžen ostal si za plašč: glej, to te naj briga, moj Olus!
Krajcarja niti ne da nihče na up ti: i to!
Žena se z drugimi vlačí: glej, to te naj briga, moj Olus!
Hči je odrastla ti že, doto zahteva: i to!
Stokrat bi rekel lahkó, kaj tebe, moj dragi, naj briga;
kaj pa t i, Olus, počneš, m e n e ne briga to nič.

64.

Draga Filénis, ki v letih dosegla si Nestorja starost,
kaj si tak n a g l o odšla k Plútona temnim vodám?
Dolgh saj nisi še let mi štela kumanske Sibile;
kajti starejša je ta bila za mesece t r i.
Kakšen utihnil je jezik! Ne zmoglo bi tisoč ga sužnjev,
ne svečnikov vpitjè, kádar Serápa častè,
kodrasta tudi ne mladež, ko zjutraj učitelja čaka,
tudi žerjavov ne krik, zbranih ob Strimonu jat.
Kdo s čarovniškim kolesom bo luno na zemljo zdaj klical,⁷
kdo bo zdaj družiti znal v zakon pregrešni ljudi?
Naj ti bo zemljica l a h k a in m e h k a te prst le naj krije,
da bodo lãhko ti psi vsaj izkopali kosti.

65.

Kaj pa počenjaš ti z nami, pregrozni, hudobni učitelj,
dečkom in deklicam strah, vsem osovražena stvar?
Čopastih glas petelinov ni zbudil še nočne tišine,
ti pa že divje kričiš, sliši se šibe udar.
Močen tako le odmev z nakovala se širi po zraku,
kadar pribija na bron jezdeca spreten kovač.
Mirnejši mnogo je hrup, ki v velikem gledišču zaóri,
kadar zmagalcu doni vdanih častilcev pozdrav.
Pusti nas spatí vsaj malo, te prosimo tvoji sosedje;
bdeí po noči ni nič, bdeí č e z noč pa težko.
Pusti učence domov in slušaj nas, gostobesednež:
kar ti dado, da kričiš, vzameš, da dalje molčiš?

66.

Da zahtevaš darove lãhko, Klitus,
v letu osemkrat rojstni dan obhajaš.
V treh le mesecih, menim, morda štirih,
ne rodiš se nam namreč v e n e m letu.
Dasi svetel obraz je tvoj in gladek
kot kremenčki na suhem morskem bregu;
dasi črni lasje so bolj kot murva⁸

in mehkejše kot puh je tvoje lice
 al zasirjeno sveže belo mleko:
 vendar nam se dozdeva, da star si, Klitus.
 Mogel toliko dni je namreč rojstnih
 šteti Priamos sam al mórda Nestor?
 Naj te vendar bo sram in nehaj krasti!
 Če igraš se naprej in ni ti dosti,
 da se enkrat rodiš le v enem letu,
 mislil bom, da še enkrat nisi rojen.⁹

67.

Kdor še ne mara oditi, kjer stigijske vladajo sence,
 ta se Antioha boj brivca, če pamet ima;
 róke razrežejo manj si s krutimi namreč bodali,
 kadar med hrupom časti Kíbelo divja druhal.
 Koliko boljši, milejši je Alkon, ko reže ti kilo
 ter obsekava ti kost zlomljeno kakor tesar.
 Kinikom ta le beračem in Stóikom brade naj striže,
 vratom le reže naj kónj grivo prepolno prah.
 Naj Prometeja¹⁰ poskusi pod scitsko pečino obriti,
 jastreba klical bo koj, naj ga mesari naprej.
 K materi zbežal na mestu bo Péntevs¹¹ in k Ménadam Orfevs,¹¹
 naj le Antiohov nož divji se kje oglasi.
 Kolikor vidiš zarez in šteješ na moji jih bradi,
 kakor na čelu sedé starega borca mordà,
 tega mi z jeznimi nohti ni častna storila soproga:
 bil je Antiohov nož, roka nevarna ljudem.
 Kar nas na svetu živi, le kozel edini je moder:
 rajši bradó obdrži, kot bi k Antiohu šel.

68.

Pontikus, vedi: tak dobro Hermógenes krade prtiče,
 kakor pač komaj denar kradel je Masa, se zdi.
 Dasi na desno mu gledaš, za levo rokó pa držiš ga,
 vendar potuhtal jo bo ter ti odnesel prtič.
 Ko je z nasprotnikom v borbi premagan bil zadnjič Marinus,
 štiri prtiče je tam zmaknil Hermógenes naš.
 In ko znamenje dajal je za tekmece pretor s prtičem,
 pretorju vzel je prtič spretno Hermógenes naš.
 Nihče imel ni več prta,¹² ker vsak se je bal, da mu zgine:
 z mize izmaknil zato prt je Hermógenes naš.
 Ko pa še tega ni bilo, jemal je nosilnicam pase,
 tudi pri mizah se nog bal ni Hermógenes naš.
 Dasi neznansko pripeka in solnce obseva gledalce,¹³
 zvijejo zastor takoj, ko je Hermógenes tam.
 Z mrzlično naglico jadra pospravljajo z ladij brodniki,
 ko se prikaže v pristan strašni Hermógenes naš.
 V plašče ogrnjen sprevod služabnikov Iside zgine,
 brž ko zazro, da stoji blizu Hermógenes naš.
 Nikdar Hermógenes naš ni vzel še k obedu prtiča,
 vedno odnesel pa proč prt je Hermógenes naš.

69.

»Bodi modra in smej se, smej se, dèkle!«
 to Ovidij dejal je pesnik, mislim,
 toda vsem ni dejal dekletom tega.
 A četudi dejal je vsem dekletom,

tebi to ne velja, ker nisi dèkle:
 tri zobe, Maksimína, res da nosiš,
 a so gnili že vsi, kot smola črni.
 Če zrcalu in meni kaj verjameš,
 smeha ravno tako se bati moraš,
 kot se vetra boji Marínus s plešo,
 kot Fabúla dežjá polita s kredó
 in namazan obraz Sabélin solnca.
 Lice žalno imej in resno čelo
 bolj kot Hektorja žena in njega mati.
 Smešnih boj se predstav Filistióna
 in veselih zabav prijetne družbe!
 Pusti, kar je lepó in draži živce,
 da ti ust ne odpre in vse se vidi!
 Sedi rajši doma pri tožni mamci,
 ki za možem se joka, dobrim bratom,
 ter le k žalnim zahajaj vedno igram!
 Ne Ovidija, moj nasvet poslušaj:
 Bodi modra in jokaj, jokaj, dèkle!

¹ Glavna južina je bila navadno okrog 3. ure popoldne. — ² Sodnijske obravnave so trajale do 9. do 10. ure. Nato so jih odgodili na prihodnji dan. — ³ Ljudi Florales 28. aprila do 3. maja. — ⁴ Ime sužnja, strežnika. — ⁵ Da si umije noge, ker so obedovali ležec na blazinah. — ⁶ Zajtrkovali so med 9. in 10. uro. — ⁷ T. j. kadar mrkne. — ⁸ Ako odpade murve sad, postane popolnoma črn. — ⁹ Ne bom ti namreč nobenkrat več nič poslal. — ¹⁰ Prometevs je ukradel nebeški ogenj. Zato ga je pribil Jupiter v Kavkazu na pečino in jastreb mu je kljuval meso. — ¹¹ Penteja je raztrgala lastna mati Agave, Orfeja pa Menade. — ¹² Prtič (servieto) je moral namreč vsak s seboj prinesiti. — ¹³ Predstave so se vršile po dnevi na prostem.

Prof. Ivan Dolenc: Kaj me je učilo kmetovanje.

(Konec.)

Kaj pa naj rečemo glede kmetove robotosti? Najprej to, da je takih krajev silno mnogo, kjer je naše ljudstvo izredno prijazno in ljubeznivo. Kmetje v moji rojstni vasi so rahločutnejši in obzirnejši v občevanju kot meščani vseh meni znanih mest; ne izvzamem niti izobraženstva.

Oddaljenost hiše od hiše zmanjša nevarnost prepira, poveča pa čut osamelosti in željo po družbi. Prihod soseda v hišo mu je že redkost, ljub obisk, ki mu je treba bivanje v hiši omiliti, da bo prišel večkrat. Vljudnost ima za kmete isti praktični pomen kot za meščana. Ako gre kmet v družbo, ve prav dobro, da družba pričakuje od njega vljudnega nastopa in zabavnega občevanja. Dostikrat je meščan, pa naj bo obrtnik ali uradnik, malo tudi sam kriv, da mu kmet pokaže zobe. Kmetski

stan je bil dosedaj v očeh mnogih poklic druge vrste. Kmet je veljal za zabitega. Meni je bilo vedno mučno, kadar sem videl na pr. v dunajskih glediščih, kako je nastopil »neumni« kmet. Pisatelj sam že ni naslikal kmeta objektivno; kar je še manjkalo do karikature, je dodal igralec. Tako se ustvarja v meščanstvu javno mnenje, to pronica tudi med kmete, mori veselje do kmetovanja in ne tvori seveda podlage za medsebojno umevanje meščana in kmeta.

Zato kličejo sedaj vsi, ki so uvideli, da je nazadovanje kmetskega stanu eden glavnih vzrokov pomanjkanja živil: »Vor allem auch mehr Achtung vor dem Bauernstand! Es ist höchst ungerecht, wenn man den Bauer immer als den »Dummen« bezeichnet und auf ihn schimpft.« (Dr. Ude.) Hvala Bogu, v slo-

venski literaturi sem zasledil manj znakov podcenjevanja kmetškega stanu kot v nemški.

Ali ni morebiti celo zgodovina (tlačanstvo!) pustila malo sledov na kmetovem ugledu? Nikakor pa seveda ne trdim, da ne obstaja to preziranje večkrat samo v kmetovi fantaziji. Kmet čuti v sebi ponos, da on preredi vse druge stanove in da živi meščan v primeri z njim mnogo

priliko, kjer se dá snov kakega predmeta spraviti v stik z vsakdanjim življenjem. Duhovnik in laik, ki živi med ljudstvom, naj prinese iz šole vsaj zanimanje za »probleme« s seboj, ki obvladujejo kmetovo mišljenje. Potem bo že našel sam naprej sredstva, da svoje znanje izpopolni. Kjer je volja, je tudi pot, pravi menda angleški pregovor. Na ta način se bo ustvarilo pravo razmerje med izobražencem in med

Kralj Karol in kraljica Cita s cesarjevičem.

laže. Prav tako pa je seveda tudi res, da kmetu skrb in nervoznost meščanova nista znani, zlasti pa ne pozna kmet težave duševnega dela in boja inteligenta za duševno jasnost in za svetovno naziranje. Izobrazba našega inteligenta je taka, da jo more le malo pokazati kmetu; to se pravi, glede praktičnih stvari, ki jih rabi kmet, mu more učeni sin vsaj na podlagi v šoli pridobljene učenosti le malo povedati. Treba bo pač v šoli porabiti vsako

kmetom. Po tej poti hodijo tisti duhovniki, ki so res duša svoje župnije. Ni lepšega kot župnik-kmet: Mrtvi kapital v šoli pridobljenega znanja vtakne v kmetijo, ne zapre svojega doma tehničnemu napredku kmetijstva, vzgaja svoje posle duševno in strokovno in ustanovi brez državne podpore »vzorno kmetijo« v malem. Imel sem na svoji, oziroma bratovi kmetiji deklo, vzgojeno v župnišču, in moram reči: delala je čast našim kmetiskim župniščem!

Kot pravi kulturonošec, predstavitelj duševne in tvarne kulture, je vplivala na ostale posle. Njeno izročilo se bo širilo od ust do ust, spomin nanjo bo oplojal mlade duše. Kadar se sedaj spomnim na čase svojega dijaškega življenja, ko je nas navduševalo res času primerno geslo: Z Bogom za narod! bi želel povedati mladim prijateljem, ki jim sveti v boje in trude požrtvovalne mladosti ideal, da bo njih s težavo zbrani kapital pomnožil srečo naroda: »Tovariš, le študiraj in predavaj! Da bo pa tvoja priprava za narodno delo popolna, ne pozabi tudi iti v šolo k župniku-kmetu!«

Meščan in kmet sta si dandanes še precej tuja; ne razumeta drug drugega.

Ogrsko krono peljejo v cerkev sv. Matija.

Zato trčita včasih malo trje skupaj, kot nameravata sama. Lep zgled, kako je treba poznati pomen kmetskega stanu in njegove potrebe, nam je dr. Krek. Menim, da bi težko dobili inteligenta, ki bi imel toliko vpogleda v posamezne stanove in njih pravo medsebojno razmerje, pa tudi toliko srca za njih potrebe, kakor baš naš veliki zagovornik kmetskega stanu, ki je lani praznoval svojo 50 letnico v isti tihoti in skromnosti kakor kak gorjanski kmet. Ni ga skoro gospodarskega ali splošno kulturnega vprašanja kmetskega ljudstva, kjer bi on ne bil doma. Ko sem sam kmetoval in večkrat mislil, da sem se naučil nečesa, kar more vedeti res samo pravi

kmet, sem se v pogovoru z dr. Krekom prepričal, da je skrb za druge dozorila v njem isto spoznanje.

. . .

Ko sem bil že napisal to razpravo, sem bral še enkrat Jurčičevega nesmrtnega »Desetega brata« in sem našel notri nekaj mest, ki so me potrdila v tem, kar sem bil pravkar napisal. Kvas pravi v pismu na Bojanca: »Med preprostimi kmet-skimi možaki čuješ včasih izvirno in tako modro misel, da bi se je ne smel sramovati noben modrijan; primere čuješ in prispodobе, ki postavljajo reč tako do dna in tako živo pred oči, kakor zna malokateri poet izraziti izrodke svoje domišljije. Kmet je po svoji misli tudi šola mislečemu človeku.« K temu nimam pripomniti ničesar; pač pa bi rad omenil malenkost glede značaja graščaka Benjamina. Kvas ga opisuje v istem pismu: »Tako prijazen in priljuden je z menoj, da si štejem res v srečo, da sem vsaj k takemu možu prišel, ko sem se tako težko in nerad pripravil in vdal v to usodo. Kot kmetovalec je pa ves tako robot, kakor slika Horacij svojega kmeta v lepem verzu: *Immoritur studiis et amore senescit habendi.* (Dela do groba kot črna živina, imetje le čisla.) Zares, ne umem takega človeka, ki ima dovolj in več kot dovolj in vendar še vedno tuhta, kako bi pridobil še več... Najljubše mu je... govoriti o žetvi in setvi, o žrebetih in teletih, konjih in volih in drugih takih rečeh. Pri najmanjšem delu misli, da mora biti zraven, vse ogleda in vse dela.« Benjaminu se jaz nič ne čudim; sam tudi nisem bil nič drugačen v tem oziru. Pri nas je pač s kmetovanjem tako, kot pravi nemški pregovor: »*Wer vom Pfluge reich werden will, muß ihn selbst führen.*« Človeka s kmetskimi srcem in ljubeznijo do svoje zemlje tudi boli, ako vidi, da se dela škoda. Kdor ne napreduje, nazaduje.

Jaz sem obratno mnogokrat mislil na Horaca; kako je on dobil časa za pesmi in svoje pojedine, ki niso trajale samo do hore

legalis, ko je vendar imel osem hlapcev? No, narava je v Italiji radodarnejša kot naša zemlja; Horac je imel brezdvomno tudi druge dohodke; verjetno se mi zdi mnenje, da je nosil naslov »scriba quaestorius« in pripadajočo plačo tudi v svoji vasi Mandeli, dočim ga je nadomeščal v Rimu slabo plačan substitut.

Boljše čase kmetskemu ljudstvu bo pač prinesla le varčnost, izobrazba in malo manjše spoštovanje alkohola. Brez trdnega

kmetskega stanu, tega temelja države, pa ne more obstati noben narod. Kar pravi A. Ritter v svoji znani brošuri »Nordkap—Bagdad« o Nemcih, velja tudi za nas po vojski: »Die allerwichtigste Aufgabe der deutschen Landwirtschaft scheint mir nicht die Lieferung von möglichst viel Korn und Fleisch, denn das kann man alles kaufen und aufstappeln, sondern die Lieferung von möglichst vielen gesunden deutschen Menschen.«

Pavel Perko: Miholov Mihola.

Mihola je stopal v breg in sapa ga je dajala. Kaj bi ga ne! Bil je bliže sedemdesetim kot šestdesetim. In hitel je iz doline, kjer je bil na pošti.

»Ni mogoče! Nak! In da mi na pošti kaj takega pove!«

Na razpotju se je obrnil proti Paveljcu, kar je bilo nekoliko v stran od njegovega doma. Mrak se je bil storil čez in čez; za mrakom pa je potegnila jesenska megla. Mrzlično je bilo. Po potih so stale luže še od zadnjega deževja in se bleščale iz polmraka.

»Nak! Da mi kaj takega pove!«

Smejalo bi se človek poštarici in njeni neumnosti. Študirana je, pa karte ne zna prebrati, kakor se spodobi. Seve, novinka je še, zato ni, da bi ji človek zameril. Ampak zakaj se sili! Ha, da bi stalo na karti, da je Jur padel?! Ko je še nedavno pisal Ločniškar, da sta skupaj in še oba zdrava. Zdaj pa, da bi... Na, to ni mogoče!

Ozrl se je v dolino in si obrisal čelo. Hudimana, vroče je! Vreme pa le slabo kaže. In če zapade sneg, pa zopet ne bo Urbanača zidarja! Poleti je stokal, da ima doma preveč dela, pozimi ga bo pa zeblo, in peč bo morala počakati še eno leto... To je nerodnost, ker ljudi ni dobiti. Ta vojska! Pa kedaj mora vendar miniti; vse mine enkrat, pa naj bo dobro ali slabo! Potem bo Jur doma in bodo delali in opravili lahko brez njega. Stari Mihola pa se

bo zaril v svojo kočico kakor puščavnik. In prijetno bo grela peč, ki jo bo Urbanač popravil... Kaj bi tisto! To je kar gotovo! Tako bo in nič drugače! In Tona — Jurjeva najstarejša — mu bo prinesla vsako jutro malo mleka in vsako soboto mu bo oprala, kar bo ravno treba... To bo vse! Bog daj le srečen konec!

Izmed drevja blešči luč. Glej ga, že je pri Paveljcu! Govorica se sliši iz hiše. Tudi moški glasovi so vmes. To pa ni kaj!

Postal je in premislil, če naj bi morda rajši prišel jutri, ko bo Pavljec sam doma.

Pa ne! Čakati ne more, ker tako mu je, kot da ga grize in peče tista karta v telovnikovem žepu... Četudi vé, da nič ni; pa vendar! Opravljeno mora biti, ker se je namenil. Kaj bi se koga bal! Saj se tako vé: k branju so se zbrali k Paveljcu, ker Pavljec gladko bere, in sedaj so jesenski večeri...

Pred vrati je postal še enkrat in posluhnil.

Tako je! Pavljec bere, a drugi ga prekinjajo in mu segajo v besedo. Poljanski Kovač je vmes... Za vsako drugo besedo ga ustavlja... Pijan je in glasove vleče, kakor vselej, kadar je pijan. Sitnar netečni, več hoče vedeti kot knjiga in Pavljec skupaj... Da se Paveljcu vendar ljubi, da ga poslušajo in prenašajo! — Budna vpije nad Kovačem, naj bo tiho; s tem pa sam dela največji nemir. — Paveljčeva dekleta pa

se smejejo zdaj enemu, zdaj drugemu... In tako skoraj ni več ločiti posameznih glasov: vse vpije in kriči drug čez drugega...

»Grem, pa naj bo kar hoče! Če je res kaj... Pa kaj bi tisto! Saj tako vem, da ni!«

Vstopi. Pa se nobeden niti ozre ne. Kako, ko vse tišči drug v drugega!

»Dober večer vam Bog daj vsem skupaj!«

Zakričati mora, potem šele opazijo tuj glas in se ozro.

»Dober večer vam Bog daj!« mora ponoviti.

»Ti si, Mihola? Dober večer tudi tebi!« pravi Pavljec.

Kovač gleda izbuljeno in svoj dolgi vrat moli proti Paveljcu. Budna ga drži za rokav in ga vleče stran; brez besed sicer, ker tudi on se je ozrl in gleda in čaka... Tretji je Šolnarjev: tisti, ki je že bil v ognju, pa je sedaj doma, in ki pravijo, da bo vzel Paveljčevo najstarejšo. Res se nekam smejeta Šolnarjev in Paveljčeva tako tja preko drugih... To človeka jezi. Hudimana! Pa ne da bi Šolnarjev namigaval, češ: Sedajle bomo slišali tisto karto, kjer stoji črno na belem, da je Miholov Jur padel tam na Gališkem... Fant, varuj se! Če se smejaš zato, potem —! Miholov Mihola je boter Paveljčeve najstarejše in bo imel besedo govoriti, kadar se bo možila...

»Kaj te je prineslo, Mihola?«

»Kaj me je prineslo? Nič dobrega! Pravzaprav, saj nič ni; pa vendar...«

»Stopi, stopi bliže!«

Mihola stopa po hiši proti luči. Blešči se mu in neprijetno mu je, da so vseh obrazi obrnjeni vanj. Pavljec ga gleda vprašaje in roke se mu tresejo, ko drži časopis. Po udih trga moža kot vsako leto na jesen, in ves je trd in okoren. Tudi v obeh ima nekaj trdega nocoj, četudi je glas še dovolj prijazen...

»Tole je prišlo s pošto! Ná, pa preberi!«

»No, kaj imaš?«

Jezno je pomolil Paveljcu karto in pogledal po hiši, kako se drže drugi. Kovač in Budna molčita. Kovač je kakor vselej! Ne more zatajiti, da ima tri četrti grunta v Poljani, to se pravi največ izmed vseh! Kako prezirljivo gleda, češ: »Reva bajtarska, ki moraš obdelovati tiste bregove tam nad grapo in delati za mladega in starega... Seveda! Kovač je na dobrem! K vojakom mu ni treba, ker je čez leta; drugega domačega pa tudi nima tam, ker ima same hčere... Ampak —! Pa kaj bi!

»Ti govori, Pavljec, ker znaš brati in tudi na nemško razumeš! Saj tako vem, da nič ni; ampak poštarica — tista nova, saj veš...«

Pavljec mrmra sam pred se in se drži resno in osorno... Nak, veš, to pa ne! Če ne veš boljšega kot ona doli...

Paveljčeva najstarejša stoji za njim in gleda v karto. Tudi dekle je resno in tisti smeh je izginil... Glej jo: in plave oči ima, prav kakor Pavljec; pa do danes Mihola tega ni vedel, četudi ji je krstni boter... Kaj, ali bo mar tudi ona razsodila tako, kakor... Nak! To ni mogoče!

»Tāk je vendarle res! Hm! Škoda ga je!«

»Koga je škoda?«

»I —! Jurja!«

»Jurja? Zakaj?«

»Padel je!«

»Saj ni padel! Kaj ti veš! Saj ni padel!« ugovarja Mihola.

»No, pa ni! Tukaj stoji, da je! Kovač, beri!«

Miholu je čudno, da se mu zdi, da so Paveljčeve besede kakor škrateljčki, ki plešejo po sobi, se skrivajo v dim, pa zopet poskakujejo ter čebljajo in se rogajo in smejajo med seboj, češ: »Padel je. Pa je le padel!«

Kovač steguje roko po karti. Tisti kljukasti prst, ki si ga je bil obstrelil ono leto, mu je kakor krempelj, ki se bo zasadil v karto in trgal po besedah... Mihola bi planil in mu strgal karto; ves je trd in kakor prikovan... In gleda in

gleda, kako Kovač suče karto na vse strani, kako jo počasi nese proti luči, kako mežika in miša z ustnicami, kako jo preide parkrat z očmi in jo dá Paveljcu nazaj in zategne s pijanim glasom:

»Padel je!«

»Ni padel ne! Ti Kovač bi rad, da bi bil padel. To je! Saj vem, kako je s tisto pšenico!«

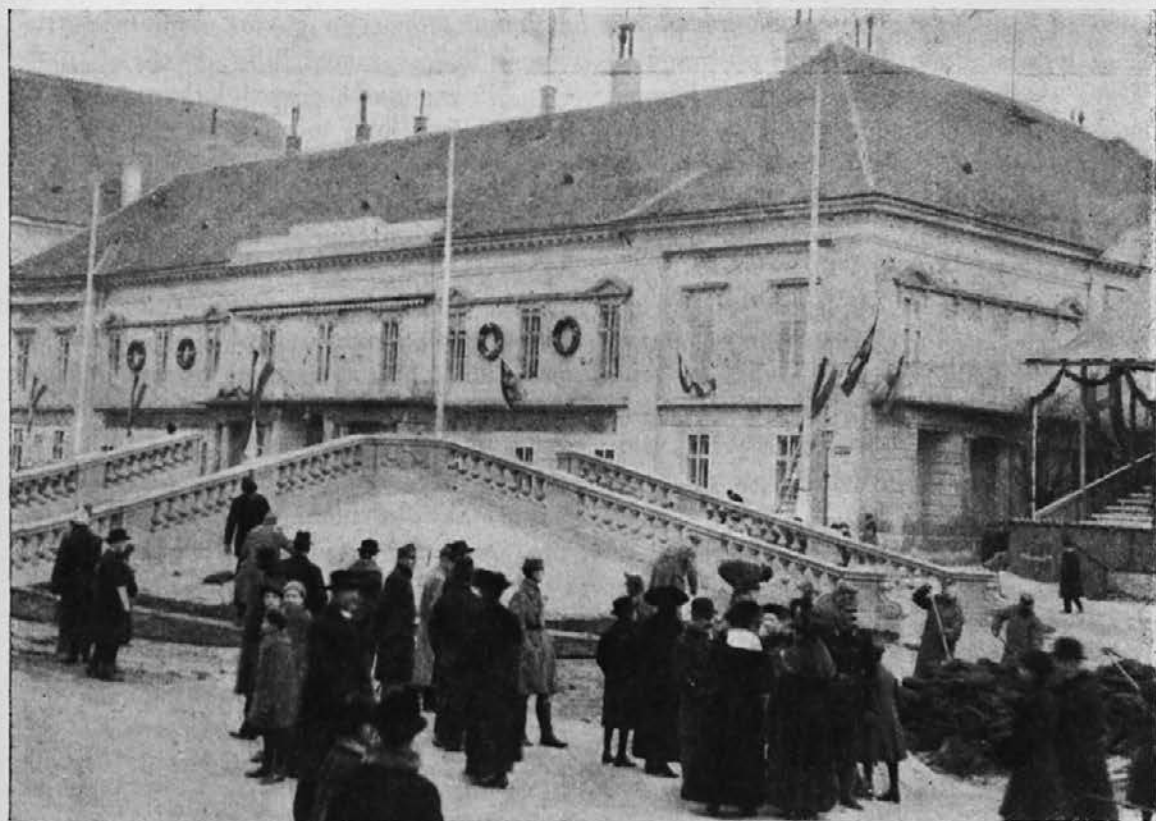
»S katero pšenico?«

metovca spravljene plača Kanc po štiriinšestdeset? Ali je res?«

»Res je, res!« vpije Budna in vleče Kovača za rokav. Šolnarjev se drži na smeh in išče z očmi Paveljčevo najstarejšo, ki je pa že ni več v hiši... Mihola se čuti osamljenega in nepotrebne.

»Boter, stopite malo v kuhinjo; čaja sem vam pogrela!«

Kdo je to? Aha, to je Paveljčeva naj-

Grič kronanja v Budimpešti.

»S katero pšenico? To izprašuješ? S tisto, ki ti jo je bil posodil Jur ono pomlad za setev in ki mu jo do vojske nisi vrnil, po vojski pa si pozabil nanjo in bi rad, da bi tudi mi drugi pozabili...«

»Tisto pšenico —? A tisto —? No dobro! Dobiš jo!«

In kakor da se ni dogodilo nič posebnega, se obrne Kovač do Paveljca, rekoč:

»Kaj smo že govorili, ti Pavljec? Že res! Torej na kubike posekane in do Pre-

starejša. Dobro dekle je in plave oči ima... Ampak —.

»Ne zameri, Ivana, ne morem!«

»Pa vendar —«

»Bog ti povrni, Ivana; ne morem pa ne!«

Že je otipal kljuko pri vežnih vratih, že je stopil čez tri stopnice pred pragom in začutil mehko pot pod nogami. Oddahnil se je. Postal je, da se razgleda. Potem pa zavije na levo, kjer se odcepi pot do samotne Urbanačeve bajte.

»Če je tako, potem ne bo nič z Urbanačem in z njegovo pečjo! Potem bo Miholov Mihola za starega in mladega pri hiši in bo delal in se ubijal kot črna živina... Zato, ker je vojska in ker — ker — —. Nak! Če je to res! Potem —!«

Kmalu je stal pred Urbanačem in trkal na vrata. Vse tiho. Niti luči si ni prižgal. »Hoj, Urbanač!« Zidar je, pa ima zanikarno bajto, kot je nima izlepa kdo v okolici. Na zgornjo plat jo je podprl s kolom, na spodnjo pa se nagiba sama, kot bi se hotela zdajzdaj sesuti po bregu... Vrata škripljejo, nekdo se odkašljeje... Urbanač je! Toliko mu pove, da naj jutri le k Odamku gre, kot je imel zgovorjeno! On — Mihola — ga ne potrebuje, ker Miholov Mihola sedaj ne more biti za starega, kot bi bil rad...

»Ho! Urbanač! Ali slišiš?«

»Slišim, slišim. Ti si, Mihola. Ravno nate sem mislil. Vse je v redu; jutri pridem, kakor sem rekel, ker Odamek se je dal pregovoriti... Stopi bliže! Prag je visok, da ne padeš. Mene se primi! Tako! Le noter!«

V izbi sta. Na mizi brli leščerba, po zraku pa se vali dim, ki okrog leščerbe dela moten kolobar. Peč je zakurjena, a tla so iz ilovice in vlažna. Škoda, da je zidar; vsaj cementna tla bi napravil...

»Zima se približuje, zima! Na tvojo peč sem mislil! Veš kaj, prijetno je sedeti takole na gorkem! Hudirja, napravil ti bom peč, da bo kaj! Oni dan sem šel mimo bajte in gledal skozi okno. Pečnice so videti trdne, le zložena je tako nerodno. Preložila jo bova in — hudirja, če ne bo grela še deset let... In da bi stene nekoliko ometal in par kamnov vložil? Hm, tudi to bi bilo potrebno! Pa sem dejal: Starina je starina, čim manj se je dotikaš, tem dalje ostane... Koliko si dal zanjo, Mihola?«

»Tristo. Pa to je bilo pred desetimi leti. Danes je vredna več.«

»Manj, manj, Mihola! Tako ti rečem: manj! Veš, zid je tako: ko pride vlaga vanj, potem se samo je in razjeda! Ampak

to sem vedno dejal: prav je naredil Mihola, da jo je kupil. Bajta je le bajta in človek je le vesel, ako se ima kam skriti na stare dni... Pa še piti ti ne dam. — Čakaj no! Odamek mi je prinesel steklenko sadjevega. Je mislil, da me priveže. Pa me ni!«

Mihola je pil. Ni sicer njegova navada, a nocoj je mrzlo in nekam čudno ga trese po udih... Sadjevec pa je dobro blago in prijetno pogreje... Še srce je vselejše potem. In pogovor teče gladkeje. Urbanač govori in govori. Prijetno utrujen je in kar zaspal bi!

»Prav imaš!« govori Urbanač in nataka. »Prav imaš in po moje si si izmislil. Na svojem in sam zase hočeš biti na stare dni. Vem, saj mladi te radi imajo, in kamro bi ti prepustili in še zidanico povrhu, ako bi hotel. Ampak vse drugače je, ako je človek sam. Otrôk ni, da bi vpili okrog vogla; tujih ljudi ni, da bi vsak čas prihajali k hiši, ta po tem opravlku, drugi po drugem; živine ni, da bi lajala in mukala okrog hiše... Sam si in delaš in počneš, kar hočeš. Nihče te ne vprašuje, zakaj tako in zakaj ne drugače... To, pravim, je počitek na stare dni! Le toči, le!«

»Ti imaš prav, Urbanač!« mu pritrjuje Mihola in nekam prijetno mu je, da more govoriti takole v prijateljskem pomenku sedeč na gorkem in opazujoč kolobar okrog leščerbe, ki je čezdalje večji.

»In ti imaš tudi prav, Mihola!«

Oba sta zadovoljna.

»Ti imaš prav! Samo to si pozabil, da je vojska. Urbanač, vojska je!«

»Ah beži! Kaj potem, če je vojska? Vojska je za mlade, ne pa za nas koga! Pij rajši!«

»Vojska je za mlade; to imaš prav! Vojska je pa tudi za stare; to pa imam jaz prav! No, Urbanač, kaj boš rekel na to?«

Urbanač gleda, gleda in molči in se čudi, kako to, da mu Mihola govori čudno modre besede nocoj. Mihola pa govori zato, da ga skuša, če morda tudi Urbanač kaj ve, da je Jur padel tam na Galiskem —?! Bog ve, ali Urbanač ve vse

to, ko vendar vedo Budna in Poljanski Kovač in Šolnar in poštarica in še ta in oni! Neumneži! Verjamejo in blebetajo drug za drugim! Meša se jim! Vsemu svetu se je zmešalo! Ni čudno, saj je vojska!

»Veš kaj!« ugovarja Urbanač, »mi stari in pa vojska: to ne gre več skupaj. Vojsko smo imeli tedaj, ko smo se ubijali z grunti in z otroki; zdaj smo za v kot in za v zapček. Koliko jih imaš na rami, Mihola?«

»Koliko? Zdi se mi, da osemindesetdeset.«

»No vidiš! Tvoja vojska je končana! Koliko si jih zredil? Saj se lahko pove, ker si vse pošteno spravil h kruhu. Janez in Andrej sta v Ameriki... Mica je sedaj Gašperica, in če prav vem, pet jih imata z Gašparjem... Polona služi pri žandarjih v Lukovici, nikoli ne bo kruha stradala... No, Jur je pa doma hišo popravil in se iz dolgov izkopal, in če bi Barba bila nekoliko bolj pri zdravju, ga ne bo srečnejšega človeka, ko vojska mine...«

»Vidiš Urbanač, to si prav povedal! Ko vojska mine! Kaj bo pa poprej, tega pa nisi povedal. Če se primeri, da Jur pade —?!«

»Avša! Ali naj vse pade? Pij pa pusti take muhe!«

Tako poteka večer in prijetna gorkota se širi okrog srca. Kolobar okrog leščerbe je že zdavnaj udušil tisto malo plamenčka; pa nič zato, ker zunaj je burja razgnala megle in mesec sije z neba in gleda v Urbanačevo bajto... Stoj! Domov mora! Barbi je obljubil, da pride kmalu. Gotovo ga čakajo.

Mihola vstaja, se poslavlja od Urbanača in mu zabičava že v tretjič, da jutri gotovo, in to na vse zgodaj. Urbanač postaja na pragu, gleda za njim in izgine nazaj v vežo, ko je Mihola zavil okrog prelaza. Lep večer je in vse mirno in tiho... Človek bi mislil, da niti vojske ni... Lepo je na svetu!

»Hoj! Ste še pokonci? Barba! Tona! Jaz sem!« kliče Mihola.

V sobi je zaropotalo. Pručica se je preobrnila in otrok v zibeli je zakričal.

Barba se je zdramila in pritisnila na zibel. Tona vstaja in gre odpirat. Na peči se je prevalilo v cunjah; to je Matijček, ki se je predramil pa zopet zaspal.

»Kako je? Ali si zaspana, Tonica? No?«

Pa Tonine oči so motne in rdeče... Ali je jokala? — Kaj vam je? Pa ne da bi bil morda kdo raztrosil laži in govoril o karti...

Na klopi pri peči sedi Barba. Napol sklonjena je nad zibel in si podpira glavo... Ali ni vzdihnila? Ali nima zajokanega obraza?

»Pa kako je? Ali jokate kali? Ali kaj vam je?«

Tedaj sta zatulili obe, Tona in Barba...

»Kaj je?«

»Ali še ne veste, da so oče —? Da je Jur padel! Ubit je!«

»Kaj? Da je Jur —? Kaj pravita?«

»Ločniškar je pisal. Ločniškarica je bila s pismom tukaj. Zraven je bil, ko ga je zadelo... In do smrti ga je! Sam Ločniškar je videl! In kaj naj počnem sedaj, jaz reva, z otroki!«

»O, o, o!« je tulila tudi Tona. Vse je vpilo. Tudi Cene v zibeli je kričal. Le Matijče na peči se ni predramil.

Miholu je bilo hipoma jasno kot beli dan, da je Jur padel. Videl je, da je to gola resnica, ki jo je verjel že tedaj, ko mu je poštarica izročila karto, pa jo je tajil sebi in jo hotel utajiti drugim... Sedaj pa je to resnica, tako gola in tako jasna, kot bi jo na dlan položil in vsemu svetu pokazal...

»Barba, padel je in nikoli več ga ne bo... Sam Bog nam pomagaj!«

»Oče! Oče! Nikoli več jih ne bo!« je vpila Tona.

In bulil je v luč, ki je tudi tu doma imela moten kolobar okrog sebe... Kako tuje in kako prazno je bilo po izbi! Do sedaj so vsaj mislili, da Jur še pride in praznota ni bila tako režeča. Nocoj ta večer pa se ve, da gospodarja ne bo nikdar več, zato je praznota režala na vseh koncih in krajih...

Tam na tleh pred klopjo leži kup žaganja. Kako da Barba ni pospravila? Seve zbegana je in sama ne vé, kaj bi! Pa kaj se blešči izpod žaganja? Ali ni rdeče? Kri?

Vstal je in šel po hiši.

»Kri! Odkod je kri?«

»O, o, o!« je zatulila Tona. »Udrlo se jim je!«

Tako! Ali je še kaj na svetu? Sedaj še ona! In ravno nocoj, ko je že tri leta tega, kar jo je bilo napadlo zadnjič...

»Barba!«

Sedaj jo vidi. Bleda je in komaj komaj se drži pokonci. Ali se ne nagiba? Ali ne pada? Ali prav vidi? Zdaj je zdrknila s klopi in se sesedla. Ruto si tišči na usta; izpod rute pa se ji je potegnila senca daleč doli po roki... Kri!

»Že zopet! O — že zopet! Mati! Mati!« kriči Tona in se je oklepa, hoteč jo spraviti pokonci.

Tedaj se mu je zgenilo okrog srca! In šlo mu je po žilah kakor vino in ogenj. Sredi vseh tehle revnih in zapuščenih svojih ljudi se je začutil naenkrat trdnega in mladega... Stopil je po hiši do nje — do Barbe — dvignil jo skrbno in jo peljal do postelje:

»Nič ne maraj, Barba! Delali bomo, dokler bomo mogli! Pa če se ima svet podreti!«

* * *

In stari Miha dela in gospodari in se trudi in ubija po tistih revnih bregovih nad grapo... Kaj se hoče! Barba je bolehnna, Matijče je še premlad, Tona pa tudi še ne zmore veliko... Toda od nedelje do nedelje je bolj upognjen. Skrb in briga ga tlačita in mu pijeta življenje iz udov. Bled je in suh, trese se in hoja mu je nestalna... Sam Bog nam pomagaj!

Kraljevski grad v Budimpešti.

Prof. Fr. Pengov: Srce.

Narava nam oznanjuje lepoto božjo, božjo modrost in dobroto; v vseh svojih delih je čudovita in se dviga od stopinje do stopinje do vedno večje popolnosti in lepote. Ako z ljubeznijo preiščujemo njene stvore, potem moramo klicati s kraljevim pevcem: »Jehova, naš Bog, kako veličastno je Tvoje ime na vesoljni zemlji!«

In vendar čutimo, ko smo preiščevali nebo in zemljo, legijone cvetlic v spomladanskem krasu in brezdanje morje, neshetno vojsko zvezdâ in solnce, polno žarečega bleska, da je še neka praznosta, vrzel; tej celoti manjka še glave, krone, sklepnika. Iti moramo še naprej, više, gori do človeka, do gospodarja narave. Šele z ustvaritvijo človeka se konča zgodovina stvarstva, šele tedaj je »Bog počival«.

Po svoji telesnosti pač spada človek k naravi; kot tak stoji na najvišji in zadnji stopnici razvoja organskih bitij in vendar je mnogo večji od njih vseh. Že po svoji vnanji prikazni visoko presega vse druge organske oblike. Kaj je blesteči kristal s čudovitimi črtami in koti, ki odbijajo prestetno svetlobo, kaj sta ponosna cedra in vitka jelka na gori, kaj so najlepše živali s svojo vnanostjo in ognjevitim obnašanjem v primeri z lepoto in pravilnostjo človeškega telesa, s harmonično (soglasno) ubranostjo njegovih udov in gracijozno (ljubko) prikupljivostjo njegovih kretenj! Človeško telo presega najumetnejše stavbe, ki jih je kdaj zamislil umetni arhitekt, najpopolnejše stroje ameriških Edisonov, najsjajnejše znanstvene sestave po svoji enotnosti in po finesi svojega ustroja, presega jih neskončno.

S stvarjenjem človekovim se konča na eni strani stvarjenje vidnega sveta, na drugi pa se spet pričinja nov oddelek v njem, odpre se nov svet, nova prikazen nastopa s človekom v kraljestvu vidnega sveta.

Ko je Bog ustvarjal človeka, ni rekel kot pri rastlinah in živalih: »Zemlja naj jih rodi po njih plemenu!« ampak je govoril:

»Naredimo človeka po svoji podobi in podobnosti!« (Dr. A. Werfer, Gottes Herrlichkeit, 1904, p. 353/4.)

Bog nas pa ni samo ustvaril po svoji podobi, ampak nam je tudi razodel, da smo njegove podobe. In čemu je to storil? Hotel nam je dati na pot življenja živo fotografijo, ki naj bi nas vedno spominjala našega izvora. Tudi naše telo ima svoj odločilni glas v veličastni, mogočni »himni stvarjenja«.

Če bi hoteli opisati vsa čuda človeškega telesa, bi bilo treba debelih folijantov. Švicarski zdravnik dr. Hoppeler se je dotaknil le par organov in nastala je cela knjiga (Die Predigt unseres Körpers, 1914). Na njeni podlagi si hočemo ogledati nekatera čuda človeškega telesa. Začnimo s srcem, ki je središče telesa, glavna gonilna vzmet njegovega delovanja.

Kako majčken organ je srce! Saj ni večje kot pest njegovega lastnika in dosega kakih 350 gramov teže. Kako banalno (prostaško) opisuje zdravnik ali šolnik ta važni organ. Njemu je srce votla, mišičasta vreča stožčaste oblike, ki leži v prsni duplini med pljučnima kriloma in je zasuknjena nekoliko na levo stran. Z močno mišičasto steno (pretinom) je srčna votlina ločena najprej v desno in levo polovico, vsako teh dveh pa deli poprečna stena še v dve nadstropji, v gorenji pridvor in spodnji prekat; tako da ima srce štiri oddelke. A dočim sta desna in leva polovica popolnoma ločeni pri človeku, sta pa oba pridvora v zvezi z njunima prekatoma po posebnih odprtinah, ki ju zastirajo mrenice, srčne zaklopnice.

Naloga srca je znana: poganjati ima nemirno, svežo kri, ki nosi polno hranivih snovi, po žilah v telo do skrajnih njegovih mejâ, do zadnje stanice na koncu prstov, do poslednje lasne buške na glavi, ter jim donašati vsega, kar potrebujejo za veselo rast; odnašati pa mora iz njih vse zastarelo, nerabno in škodljivo ter odvajati v

za to namenjena cedila in greznice telesa (pljuča, obisti, mehur). Da more biti kos svoji trojni nalogi (hranitbi, dihanju, izločevanju), deluje srce kot *sesalka* in *tlačilka*, to je kot črpalka (pumpa), ki ob enem in istem času vsesava dragoceni življenjski sok in ga tlači naprej. Pa ne enostavna, ampak dvojna taka sesalka in tlačilka hkrati je srce. Zato lahko govorimo o »desnem« in »levem« srcu.

Mehanizem (delovanje) srca je kaj preprost. Pri vsakem srčnem *udarcu* se namreč skrčita enkrat oba prekata in poženeta kri ven v arterije (žile odvodnice), med tem pa se napolnita njuna pridvora z novo krvjo, drugič pa se skrčita oba pridvora in potisneta tekočino v svoja zevajoča prekata. Ti udarci se ponavljajo pri odrastlih po 70—80krat na minuto, pri otrocih pa po 120—140krat. S kakšno močjo opravlja srce svoje delo, si se lahko prepričal, če si bil kdaj nesrečen in si si presekalo glavno žilo na roki ali nogi. Kri je švignila iz odvodnice v takem loku, da te je oblila zona.

Titansko je delo, ki ga izvršuje naše srce. Običajno cenijo uspeh ali efekt srčnega delovanja na $\frac{2}{10}$ kilogrammetra (kgm) v sekundi; to se pravi: srce ima moč, da dviga brez prestanka v vsaki sekundi težo 20 dek po 1 meter visoko. Prof. Schmeil (Der Mensch, 1916) pa celo pravi, da je delo srca pri vsakem udarcu = $\frac{2}{10}$ kgm, da more torej srce dvigati v vsaki sekundi 80 dek do višine 1 metra. Po tem računu bi znašalo delo srca v 1 minuti 56 kgm in v 24 urah nad 80.000 kgm, to je približno četrtino dela, ki ga izvrši delavec ob osemurnem delavnem času.

Gotovo ni malenkost, 5 litrov krvi, ki jo ima odrasel človek v sebi, vbrizgavati v milijone tankih in najtanjših cevčic, ki prepletajo nalik najfinejši pajčevini naše telo, in jo zopet privabiti s silo nazaj. Krvne žilice, laskovice ali kapilare, so mnogokrat tako nežne, da jih opaziš le z dobrim drobnogledom, in ker je njih število legijon, zato je tudi daljava kanalskega omrežja neznansko velika.

Kaj bi rekli, vprašuje Hoppeler v gori omenjenem delu, ako bi gnal vse vlake in tramvaje v celi Avstriji en sam stroj, ki bi stal, recimo, na Dunaju? In vendar dosega dolžina vseh železniških prog v Avstro-Ogrski komaj dolgost vseh cestâ in potov, ki preprezajo kot debelejšje in tanjše privodnice in odvodnice (vene in arterije) človeško telo na vse strani in po katerih dirjajo neprestano nešteti majhni avtomobilčki, rdeča in bela krvna telesca (eritro- in levkocitje), ki jih goni ena sama centrala: srce. Sâmo opravi srce vse delo. Ne stoji mu na strani nikak rezervni motor v pomoč za čas posebne stiske. In ko dirja človek, gnan od smrtnege strahu kot vihar v divjem begu, tedaj podvoji, potroji srce svoje delo in stvar je v redu.

Delo srca je skoro popolnoma *samo-gibno* ali avtomatično, to se pravi: pri normalnem delovanju je neodvisno od možganov in od živčevja sploh. O tem nas prepriča poizkus z žabjim srcem. Lepo izrezano in skrbno hranjeno žabje srce deluje popolnoma pravilno še tedne in mesece, torej še ob času, ko so morebitni gangliji (živčni vozli) in živčna vlakna v njem že davno zamrla. Živčna središča v podaljšanem mozgu (v tilniku) samo uravnavajo delovanje srca tako nekako kakor igralec na pianolo (električni klavir) uravnava svoje godalo. Pianola igra svojo melodijo (nâpev) avtomatično, goni jo elektrika, ritem in harmonija sta določena že po mehanizmu; a igralec ima v svoji oblasti, da s pritiskom na določene vzvode pospeši tempo ali ga zadrži, da ojači ton ali ga omili in tako zamore vdahnuti godalu brez duše kos svojega lastnega čuvstvanja. (Dr. H. Dekker, Lebensrätsel, II. del.)

Čudovito poglavje v anatomiji in fiziologiji srca je tudi krasno soglasje med delovanjem srca in njegovo obliko in velikostjo. Silno ekonomično (varčno) je urejeno srčno mišičje. Stene pridvorov so tanjše od prekatnih sten, ker imata prva dva poganjati kri le na kratki poti, prekata pa v dolge kanale telesnih in pljučnih odvodnic. Tudi so mišice levega prekata

odločno močnejše od mišic v desnem; saj je pa tudi delo prvih — pogon krvi po cellem telesu in nazaj — vse kaj drugega nego delo desnega prekata, ki ima spraviti kri le skozi pljuča, da se izčisti.

Še bolj zanimivo postane to vprašanje o razmerju med velikostjo srca in njegovim opraviлом, ako se postavimo na nekoliko širše stališče živali-vretenčaric sploh. Ne samo da se izpopolnjuje ustroj srca, ko stopamo po lestvici: ribe, krkoni, plazilci, ptice in sesalci od klina do klina navzgor, ampak tudi med delovanjem teh src in njihovo relativno (razmerno) velikostjo in težo vlada čudovita harmonija. In kako to?

Motorju (gonilu) smo primerjali srce, pa naj si bo človeško ali živalsko. Motor opravlja delo, goni razne stroje, vlačí dolge vlake in večinoma proizvaja ter daje od sebe pri tem tudi več ali manj vročine. A vsega tega motor ne dela zastoj; treba ga je krmíti, zalagati z drvmi, premogom, bencinom ali drugim gorivom. Čim večji je parni stroj, toliko več premoğa pogoltne, a zato opravi tudi več dela. — Kar za stroj, isto velja tudi za človeka in žival. Čim težje delo opravljata, toliko več hrane in zraka (kisleca) potrebujeta, toliko več dela pa ima vsled tega tudi njuno srce, ki prenaša hranivo po vsem telesu in odnaša izločke zopet iz njega, toliko živahneje mora torej delovati. To ti priča lastna izkušnja. Kadar ležiš, ti bije srce mirno, hitreje že, če stojiš, še brže, če hodiš, a izredno urno udarja, če tečeš ali lezeš po strmem breĝu. Tudi po kosilu utriplje srce živahneje nego pri dolgem postu; razlika znaša 10 do 12 udarcev na minuto. Konju, ki mu bije srce pri mirni stoji 40krat na minuto, bije po četrturnem dirjanju že 48—56krat, v drugi četrti ure 60krat, čez 7' karijere (najhujši galop) pa se poviša število srčnih utripov na 90 do 100. Iz tega utegneš sklepati, da mora biti srce pri živalih, ki porabijo in izločajo mnogo hrane, razmerno večje nego pri manj živahnih bitjih. Izkušnja to popolnoma potrjuje. Zanimive poizkuse je napravil prof. dr. Hesse (glej Tierbau u. Tierleben, I., 1910). Tehtal je najrazličnejše

živali in njihova srca in našel, da ima n. pr. precej večje srce bliskovita postrv nego leni krap enake telesne teže. Sploh pa imajo ribe razmeroma majhno srce, ker rabijo svojo moč (energijo) le za gibanje v vodoravni smeri naprej; v mokrem elementu jih drži vzgon, vzdušni mehur pa jim pomaga, da še bolj sigurno in lahkotno dosežajo ravnotežje v vodi. In vendar so tudi pri ribah precejšnje razlike v teži srca. Najlažja srca imajo one ribe, ki najmanj delajo, ki zakopane v pesku ali glenu mirno čakajo na svoj plen; pri njih je teža srca 0·15—0·5‰ (= od tisoč, to je: na vsak kilogram žive teže tehta srce 0·15 do 0·5 gramov); pri navadnih ribah-plavalkah je srčna teža 0·6 do 0·8 gramov na vsak kilogram žive teže, pri urnih veslalkah in roparicah, kot je n. pr. lokarda v našem Jadranu, pa znaša teža srca 1·5 do 2·1‰.

Dočim ribe izrabljajo vso svojo telesno silo samo za gibanje, saj ima njihova kri isto toplino ko voda, pa porabljajo ptice in sesalci del hrane za gibanje, velik del pa za proizvodnjo in ohranitev stalne telesne gorkote. Srce ima vsled tega mnogo več dela, zato je pa pri teh dveh redovih tudi sorazmerno mnogo večje nego pri ribah, žabah, kuščarjih in kačah. Pa tudi pri toplokrvnih živalih velja: a) Čim živahneje deluje žival, toliko večje srce ima pri sicer enaki telesni teži. Zraven pride pa še to-le: čim manjša je kaka žival (sesalec ali ptica), toliko večja je sorazmerno njena telesna površina; zato pa oddaja tudi toliko več svoje telesne toplote, narejene iz hrane, kakor tudi večja peč izžarjuje več gorkote. Zato pa moraš relativno manjšo peč bolj kuriti, manjše živalce torej razmerno močnejše krmíti. Zato imajo b) manjše živalce iste vrste razmeroma večje srce od večjih živali-vrstnic. Par zgledov v pojasnilo.

Pri isti telesni teži okoli 20 dkg znaša teža srca pri sraki 9·34‰ (na 1000 g), pri postovki že 11·9‰, pri mnogo hitrejšem sokolu škrančarju pa celo 17‰.

Divji kunec, ki tehta 1½ kg, ima srčno

težo $3 \cdot 16 \frac{0}{100}$, enako težka kuna zlatica, ki je neznansko urna in živa, pa ima pri enaki telesni teži $7 \cdot 66 \frac{0}{100}$ srčne teže.

Nasprotno pa ima srce ravno izleglega piščka $9 \frac{0}{100}$ njegove telesne teže, srce na pol doraslega piščka $6 \cdot 7 \frac{0}{100}$, odrasla kokoš pa samo $6 \cdot 3 \frac{0}{100}$. — Pri dehorju (telesna teža = 1268 g) tehta srce $6 \cdot 73 \frac{0}{100}$, pri hermelinu (pozimi snežno-beli veliki podlasici s telesno težo 139·5 g) pa celih $11 \cdot 02 \frac{0}{100}$. Pri sivi podgani ima srce samo $4 \cdot 02 \frac{0}{100}$ telesne teže (391 g), pri hišni miški s težo $20 \cdot 3$ g pa $6 \cdot 85 \frac{0}{100}$.

Tako vidimo, da služi srce lahko kar naravnost kot merilo za energijo uporabljene in izločene hrane. (Hesse u. Doflein, Tierbau, I., p. 425—8.)

Nič manjšega občudovanja ne zasluži *stanovitnost*, s katero deluje srce leto za letom, noč in dan v človeku, od prvega jokavega vzklika pa do zadnjega našega vzdihla. Nikoli ne sme počiti, kajti če gre k počitku srce, gre počivat vse, kar tvori telesnost človekovo, in lučka življenja ugasne. V kratkih pavzah (odmorih) med posameznimi udarci si popolnoma odpočije. Če poizkusiš posnemati delovanje svojega srca in močno stiskaš in zopet odpiraš pest, 70—80krat na minuto, kako kmalu boš utrujen, niti pet minut ne boš zdržal vaje. Srce pa nadaljuje svojo krčevito telovadbo 70, 80 in več let, a izvršuje svoje delo v taktu, ki ne utruji tako kmalu. Tudi vojak vse laže koraka po taktu vesele godbe, kakor pa, če mora vleči ude, ki jih komaj čuti vsled utrujenosti, brez petja in godbe po prašni cesti za seboj. Delavci na železniški progi mahajo po taktu s svojimi ročnicami, po taktu zabijajo kole v zemljo in celo mlatiči izvršujejo svoje enakomerno delo po zamolkli melodiji svojih cepcev, in delo se dobro odseda. Prečudna stvar so srčne mišice (meso). Če delaš z rokami in nogami dalje časa, se utrujiš in mišice lakti in beder zahtevajo nujno počitka; če so ti utrudili glavo dolgi računi in globoko premišljevanje, potrebujejo možgani počitka, spanja. Le srce ne vé ničesar o spanju in nedelj-

skem počitku. Kdaj ste še slišali o inženirju, ki bi bil iznašel motor ter se pobahal z njim, češ: »Deset let že teče in tudi en samkrat še ni obstal?« — Srce je brez primere popolnejši stroj od tega še ne iznajdenega, ne obstane prej, niti za trenutek ne, dokler ne napoči veliki delopust in ne ustavi veliki mojster sam kolesja, ki ga je tako čudovito sestavil.

In kakšen nauk nam daje kratek študij o srcu?

»Srce, ki deli in ohranja življenje pri človeku in živali, je lepa podoba Njega, ki je pravzrok in ohranjevalec vsega življenja na zemlji. Kakor je ni zleze, ne najmanjše stanice v našem telesu, ki ne bi bila odvisna od delovanja srca, tako ga ni človeka, pa tudi ne družine in ne naroda, ki bi bil neodvisen od pomoči in blagoslova večnega Boga. Naj bodo tvoja pljuča še tako zdrava, tvoje mišice še tako čvrste in tvoje oko bistro kot orlov daljnogled, če pa srce le za trenutek odneha, takoj izgube vso vrednost in moč. Najbolj nadarjen človek, najrazumnejša glava, najbolj izobraženo ljudstvo mora propasti, ako mu odtegne svojo moč in blagoslov večno srce — Gospod.

Ko slišimo, da ne potrebuje srce ne spanja ne počitka, kako deluje celo takrat, ko počivajo vsi drugi organi, tedaj se nehote spomnimo božjega Srca: »Čuvar Izraelov ne spi in ne dremlje!« — Kakšna tolažba je to v nočeh brez spanja, kakšen balzam za zapuščeno in preplašeno srce, misel namreč, da je oko Očetovo vedno odprto nad nami.

Srce nam glasno oznanjuje tudi neskončno potrpežljivost našega Boga. V vasi je mož, ki se je bil vdal pijači. Že več let uganja svoje bakanalije in streže strastnemu goltu v polni meri. Nihče ne verjame, koliko trpi pri tem njegovo ubogo srce. Velikanske množine tekočin širijo srčne prekate preko dopustne mere; mišična vlakna ginejo, na njihovem mestu pa se prevzetno šopiri škodljiva tolšča (tolsto srce); žile apnenijo in obtežujejo srcu njegovo že itak prenaporno

delo do skrajnosti. In vendar deluje srce naprej, dolgo, včasih neverjetno dolgo. Pijanec ravna ž njim kot kruleča žival z mehomo, dobro srce pa kot da ne bi imelo nobenega smisla za to brezpravno, strahotno zatiranje. Kolikokrat sem moral pri takem opazovanju, pripoveduje zdravnik Hoppeler, občudovati prizanesljivost božjo, ki pušča brezštevilne grehe človeštva navidez brez kazni, ki molči celo spričo grozot in krivic, ki kriče naravnost do nebes. Če pa ljudje vedno predrzneje dvigajo svoje glasove in brezobzirno grešijo naprej v svoji namišljeni varnosti, tedaj se jim zgodi kot pijancu: bliskoma nastopi katastrofa (polom, nesreča)! Kakor ima namreč vztrajnost trpečega srca in njegova delozmožnost vendarle svoje meje, kakor srce enkrat nenadoma odneha v trenutku,

ko lahkoživec najmanj misli na to — zadene ga kap ali neozdravljiva bolezen — tako ima tudi božje potrpljenje svoje meje.

Pretrsljiva je pridiga mnogih src ob njihovem koncu. Sleherni dan čitamo in vidimo in slišimo žalosten dogodek: na videz popolnoma zdrav človek se zgrudi sredi dela ali vesele zabave, na cesti ali doma, pri kosilu ali počitku na tla, kot bi treščilo vanj. Godi se to že tisočletja, naše srce se zgraža ob takih prizorih in po pravici ponavljamo prošnjo: »Nagle in nepredvidene smrti, reši nas, o Gospod!« To nepričakovano, naglo umiranje nam kaže bolj nego vse drugo, kaj da smo.

Srce, kot čebela pridno, kot Samson močno, kot zlato zvesto srce nam pridiga z glasnimi udarci vsak trenutek tudi našo minljivost.« (Hoppeler, p. 12—17.)

Dr. I. Samsa: Sokrat.

(Konec.)

4. Smrt.

Eno človeško dobo je Sokrat deloval kot reformator atenskega življenja. Leta 399. pred Kr. pa je prišel pred atensko sodišče; pesnik Meletos, politik Anitos in govornik Liko so ga tožili, da je odpadel od stare vere, da uči vero v nove bogove in da kvari mladino. Njegovi prijatelji niso mogli verjeti, da bi bil obsojen, a Sokrat je poznal Atence. Toda ni se hotel ponižati, da bi bil po tedanji šegi ponižno prosil sodnike, naj ga ne obsodijo. Zaupal je v boga, v čigar službi je bil celo svoje življenje; mislil si je: najhujše, kar se mi more pripetiti, smrt, je morda sreča zame. Zato tudi njegov govor pred sodniki-someščani ni zagovor obtoženca, ampak govor svečenika-svaritelja, ki izjavlja, da se ne boji izida sodbe; tudi sedaj dokazuje sodnikom njihovo nevednost, zagotavlja, da mora vztrajati na mestu, ki mu ga je določil Apolon v Delfih, da mora ljudi učiti pravega spoznanja in da hoče boga bolj slušati nego Atence. O uspehu takega »zagovora« pred

atenskim sodiščem ni bil mogoč nikak dvom. Sodišče (400—600 mož) je z nezatno večino treh (po drugem poročilu tridesetih) glasov izreklo, da je kriv. Po atiškem pravu je imel obtoženec sam pravico predlagati kazen. Sokrat predlaga kot kazen, da ga na državne stroške hranijo v pritaneju kakor druge zaslužne može. S takim govorjenjem si je moral seveda odtužiti tudi tiste sodnike, ki so mu bili morda naklonjeni, in sprejeli so smrtno kazen, ki jo je tožnik predlagal. Sokrat je svojo obsodbo sprejel popolnoma ravnodušno. Smrtna obsodba se je izvršila šele čez trideset dni, ker se prej ni vrnilo slavnostno odposlanstvo z otoka Dela; dokler so se tu vršile slavnosti na čast Apolonu, se ni smela izvršiti smrtna obsodba. Ves ta čas se je Sokrat s svojimi prijatelji v ječi razgovarjal o najvišjih vprašanjih; predlog, naj beži, je odločno odklonil, češ, da se je treba postavam pokoriti. Kritonu, ki ga k temu nagovarja, odgovarja Sokrat krasno: »Poglej! Če bi hotel jaz ubežati in bi prišle postave in rekle: ‚Povej nam, o Sokrat, kaj

nameravaš? Ali ne kaniš s tem, kar počenjaš, uničiti nas in cele države, kolikor je od tebe odvisno? Ali je mogoče, da bi obstala država, v kateri izrečene obsodbe nimajo veljave, ampak jih smejo zasebniki razveljavljati in uničevati?' — Kaj bomo odgovorili, o Kriton, na to?«¹ Ko je prišel določeni čas, je Sokrat tako mirno in vdan v svojo usodo pil strup — trobeličen sok — da so celo njegovi najbližji sorodniki pozabili žalost — ob veličastnosti tega trenutka. Tako umira modrijan, ki mu življenje ni bila najvišja dobrina.

Kaj je bilo vzrok Sokratove obsodbe? Vzroka nam je iskati v nasprotju, v katerem je živel Sokrat z Atenci; to nasprotje je bilo politično in kulturno. Sokrat je bil obsojen v času, ko je po peloponeški vojni padla oligarhija (Kritias, Teramenes) in je zopet nastopila demokracija. Eden izmed Sokratovih tožnikov, Avtolikos, je bil navdušen demokrat. Sokratovi učenci pa so bili večinoma ljudje aristokratskega mišljenja; tako Kritias, eden izmed trideset tiranov, Harmides, Ksenofon. Alkibiades, ki je bil tako navdušen za Sokrata, je po ponesrečeni sicilski ekspediciji bežal v Šparto, ki je bila Atenam vedno sovražna. Sokrat je pogosto grajal atenske demokrate in demagoge, s čimer si je moral nakopati njihovo sovraštvo. Sam je izpolnjeval vzorno državljanske dolžnosti in bil pristno grškega mnenja, da je država tisto torišče, kjer naj se človek udejstvuje; a imel je tudi pogum, da je izjavil: S sedanjo atensko politiko se resen človek ne more sprijazniti. Grajal je volitve po žrebu in zahteval, da se za vladna mesta določajo ljudje po sposobnosti, ne pa po žrebu. S tem, da je zahteval od svojih učencev, naj se uče najprej voditi same sebe, preden morejo voditi državo, je vršil ostro kritiko nad mnogimi atenskimi kričači, ki so imeli vodilno besedo; hkrati pa je sposobne ljudi odvajal od političnega udejstvovanja. To pa je bil takorekoč napad na državo;

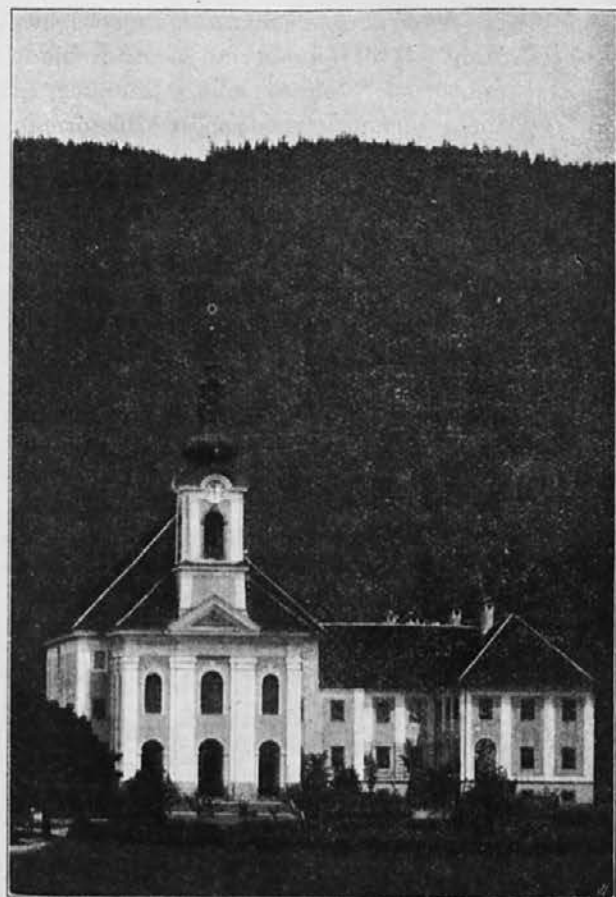
spomnimo se le Solonove postave, po kateri ni smel noben državljani biti nevtralen, ampak je moral pripadati k tej ali oni stranki v državi. Ta postava se najbrže nikoli ni praktično izvajala, a je značilna za grško mišljenje.

Drugi, morda še odločilnejši vzrok Sokratove obsodbe pa je bilo kulturno nasprotje med Sokratom in njegovo dobo. Po ljudskem mnenju so bili vseh nesreč peloponeške vojske krivi sofisti. Ljudstvo pa je smatralo Sokrata za sofista, kakor Anaksagora in Protagora in druge. Tudi Sokrat je veljal za enega izmed tistih učiteljev, ki uče slabi, krivični stvari pripomoči do zmage (*τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν*). Slavni komik Aristofanes predstavlja Sokrata v šaloigri »Oblaki« kot brezplodnega sanjača, ki sedi v viseči košari, opazuje sonce in uči novo modrost.

Vse Sokratovo delo je bilo v nasprotju z grškim mišljenjem in življenjem. Sokrat kritizira na sebi in na drugih vse, kar je dosedaj veljalo kot pravilno in dobro. S tem pa nastavi sekiro na avktoriteto družbe in države. Zato trdi neki učenjak, da je Sokrat pravi pravcati revolucionar, ki ga je morala država zaradi svoje lastne ohranitve obsoditi. Če Sokrat zahteva, da moram o vsem, kar storim, imeti pravo spoznanje, tedaj je najvišji pravec in vodilo mojega življenja moje lastno spoznanje, ne pa več dosedanja navada, javno mnenje, in tudi ne več državna avktoriteta. In Sokrat sam izvaja te posledice, ko pred sodniki izjavi, da mora boga, ki mu ukazuje tako življenje, bolj poslušati nego Atence. Sokrat je veljal tudi duhovitemu Aristofanu kot sofist, ki je s svojimi novimi nauki nevaren stari veri in starim bogovom, nevaren obstoju države. Ko je torej po padcu oligarhične ustave nastopila vsled prizadevanja idealnega Trasibula demokratična reakcija, je pač razumljivo, da je zamahnila najprej po Sokratu, ki se je zdel demokraciji in veri očetov najbolj nevaren. Če se spomnimo zdaj, s kako majhno večino je bil Sokrat obsojen kot kriv, nam bo pač jasno, da

¹ Platon, Kriton XI.

prepričanje o Sokratovi krivdi ni bilo splošno. Tudi vemo, da Sokrat ni maral sodnikov prositi milosti. Tako je bila njegova smrtna obsodba posledica zelo različnih činiteljev.

Velesovo.

Da, Sokratova smrt je umljiva, a ne opravičljiva. Če je Aristofan mislil, ko je mahal po Sokratu, da brani stare, bogovom in veri očetov vdane Atene izza dobe perzijskih vojsk in pentekontaetije (500

do 430), je živel v usodni zmoti. Atene ob Sokratovem času niso bile več tiste kot v Miltiadovem in še morda v Periklejevem času. Atenske slave ni bilo več, vera v stare bogove je ginila, namesto požrtvo-

valne ljubezni do domovine je vladalo med oligarhi in demagogi spletkarstvo in koristolovstvo, med olikanci se je širila tista prosvetljenost, ki vse, kar je dosedaj veljalo kot avtoritativno, razkraja in razjeda; saj je Aristofan v isti sapi, ko je udrihal po Sokratu, zabrusil Atencem v obraz, da so vsi prešuštniki; v tem času je živel dramatik Evripides, filozof na odru, ki je olimpske prebivalce in stare, častitljive junake predstavljal kot be-
rače in čisto navadne ljudi z vsemi človeškimi napakami in slabostmi. Ne, Sokrat ni uvedel svobodomiseltva, ampak je to novo dobo že našel in jo hotel — reformirati. In ravno to je bila usodna zмотa njegovih merodajnih sodobnikov, da so mu nasprotovali v mnenju, da je on zastopnik tedanjega časovnega duha, ko so bili sami otroci istega duha in časa, ki so ga hoteli s Sokratom zatreti. Razvoj in napredek mišljenja se ne dá zavreti, pač pa voditi. Sokratu se je posrečilo, da je dal umovanju in teženju svojega časa tisto smer, ki sta jo gladila in utirala dva mogočna pionirja človeškega mišljenja, Platon in Aristoteles, in ki vodi vse

globoke duhove — do danes. Če je on prvi, ki je šel po tej poti, našel pri tem smrt, je bil to za njegove sodnike političen anahronizem, zanj in za nas pa podpis in pečat njegovega nauka.

Fr. Omerza: Odlomki iz del cerkvenih pisateljev.

Sv. Polikarp.

(Dalje).

Ταῦτα δὲ καὶ ἕτερα πλείονα λέγων θάρσους καὶ χαρᾶς ἐνεπίμπλατο, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ χάριτος ἐπληροῦτο, ὥστε οὐ μόνον μὴ συμπεσεῖν ταραχθέντα ὑπὸ τῶν λεγομένων πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ τὸναντίον τὸν ἀνθύπατον ἐκοτῆραι,¹ πέμψαι τε τὸν ἑαυτοῦ κήρυκα ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου κηρῶσαι τρεῖς. „Πολύκαρπος ὁμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν εἶναι“. Τούτου λεχθέντος ὑπὸ τοῦ κήρυκος, ἅπαν τὸ πλῆθος ἔθνων τε καὶ Ἰουδαίων τῶν τὴν Σμόρναν κατοικούντων ἀκατασχέτῳ θυμῷ² καὶ μεγάλῃ φωνῇ ἐπεβόα. „Οὗτός ἐστιν ὁ τῆς Ἀσίας διδάσκαλος, ὁ πατὴρ τῶν Χριστιανῶν, ὁ τῶν ἡμετέρων θεῶν καθαιρέτης, ὁ πολλοὺς διδάσκων μὴ θύειν μηδὲ προσκυνεῖν.“ Ταῦτα λέγοντες ἐπεβόων καὶ ἠρώτων τὸν Ἀσιάρχην Φίλιππον, ἵνα ἐπαφῆ³ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα. Ὁ δὲ ἔφη, μὴ εἶναι ἐξὸν αὐτῷ, ἐπειδὴ πεπληρώκει⁴ τὰ κυνηγῆσια.⁵ Τότε ἔδοξεν αὐτοῖς ὁμοθυμαδὸν ἐπιβοῆσαι, ὥστε τὸν Πολύκαρπον ζῶντα κατακαῦσαι. Ἐδὲι γὰρ τὸ⁶ τῆς φανερωθείσης αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πρόσκεφαλαίου ὀπτασίας πληρωθῆναι, ὅτε ἰδὼν αὐτὸ⁷ καίομενον προσερχόμενος εἶπεν ἐπιστραφεὶς τοῖς σὺν αὐτῷ πιστοῖς προφητικῶς. „Δεῖ με ζῶντα καῆραι.“⁸

Ταῦτα οὖν μετὰ τοσοῦτου τάχους ἐγένετο, θάπτον ἢ ἐλέγετο, τῶν ὄχλων παραχρῆμα συναρόντων ἕκ τε τῶν ἐργαστηρίων καὶ βαλανείων ξύλα καὶ φρύγανα, μάλιστα Ἰουδαίων προθύμως, ὡς ἔθος αὐτοῖς, εἰς ταῦτα ὑπουρογόντων. Ὅτε δὲ ἡ πυρκαϊὰ ἠτοιμάσθη, ἀποθέμενος ἑαυτῷ πάντα τὰ ἱμάτια καὶ λύσας τὴν ζώνην ἐπειράτο καὶ ὑπολύειν⁹ ἑαυτόν, μὴ πρότερον τοῦτο ποιῶν διὰ τὸ ἀεὶ ἕκαστον τῶν πιστῶν σπουδάζειν, ὅστις τάχιον τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ ἄφηται· παντὶ γὰρ καλῷ ἀγαθῆς ἕνεκεν πολιτείας¹⁰ καὶ πρὸ τῆς μαρτυρίας ἐκεκόσμητο. Εὐθέως οὖν αὐτῷ περιετίθετο τὰ πρὸς τὴν πυρὰν ἠρμοσμένα ὄργανα.

¹ gl. ἐξ-ίστημι 2, b — ² θυμός gl. 2, b, γ — ³ ἐπ-αφ-ῆ — ⁴ t. j. ἐ-πεπληρώκει končam — ⁵ boji z zvermi — ⁶ τὸ τῆς ὀπτασίας = τὴν ὀπτασίαν — ⁷ t. j. πρόσκεφαλαίου — ⁸ ep. aor. pas. = καυθῆναι — ⁹ nam-reč ὑποδύματα — ¹⁰ gl. πολιτεία 1, b.

Μελλόντων δὲ αὐτῶν καὶ προσηλοῦν, εἶπεν. „Ἀφετέ με οὕτως· ὁ γὰρ δὸς ὑπομείναι τὸ πῦρ δώσει καὶ χωρὶς τῆς ἡμετέρας ἐκ τῶν ἡλῶν ἀσφαλείας ἀσχυλτον¹ ἐπιμείναι τῇ πυρᾷ.“

Οἱ δὲ οὐ καθήλωσαν μὲν, προσέδησαν δὲ αὐτόν. Ὁ δὲ ὀπίσω τὰς χεῖρας ποιήσας καὶ προσδεθείς, ὥσπερ κριὸς ἐπίσημος ἐκ μεγάλου ποιμνίου εἰς προσφορὰν, ὀλοκαύτωμα δεκτὸν τῷ θεῷ ἠτοιμασμένον, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν. „Κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ εὐλογητοῦ παιδός σου Ἰησοῦ Χριστοῦ πατῆρ, δι' οὗ τὴν περὶ σοῦ ἐπίγνωσιν εἰλήφραμεν, ὁ θεὸς ἀγγέλων καὶ δυνάμεων καὶ πάσης τῆς κτίσεως παντός τε τοῦ γένους τῶν δικαίων, οἱ ζῶσιν ἐνώπιόν σου· εὐλογῶ σε, ὅτι ἤξιώσάς με τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ταύτης, τοῦ² λαβεῖν με μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν μαρτύρων ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ σου· εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου ψυχῆς τε καὶ σώματος ἐν ἀφθαρσίᾳ πνεύματος ἁγίου· ἐν οἷς³ προσδεχθείην ἐνώπιόν σου σήμερον ἐν θυσίᾳ πίονι καὶ προσδεκτῇ, καθὼς προητοίμασας καὶ προεφανέρωσας καὶ ἐπλήρωσας, ὁ ἀψευδῆς καὶ ἀληθινὸς θεός. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ πάντων σὲ αἰνῶ, σὲ εὐλογῶ, σὲ δοξάζω διὰ τοῦ αἰωνίου καὶ ἐπουρανίου ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαπητοῦ σου παιδός, δι' οὗ σοὶ σὺν αὐτῷ καὶ πνεύματι ἁγίῳ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας. Ἀμήν.“

Ἀναπέμψαντος δὲ αὐτοῦ τὸ ἀμήν καὶ πληρώσαντος τὴν ἐσχῆν, οἱ τοῦ πυρὸς ἀνθρώποι ἐξήψαν τὸ πῦρ. Μεγάλῃ δὲ ἐκλαμψάσης φλογός, θαῦμα εἶδομεν, οἷς ἰδεῖν ἐδόθη, οἷς καὶ ἐτηρήθημεν εἰς τὸ ἀναγγεῖλαι τοῖς λοιποῖς τὰ γενόμενα. Τὸ γὰρ πῦρ καμάρας⁴ εἶδος ποιήσαν, ὥσπερ ὀθόνη πλοίου ὑπὸ πνεύματος πληρουμένη, κύκλω περιετείχισε τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος· καὶ ἦν μέσον οὐχ ὡς σὰρξ καιομένη, ἀλλ' ὡς ἄρτος ὀπτώμενος ἢ ὡς χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν καμίνῳ πυρούμενος. Καὶ γὰρ εὐωδίας τοσαύτης ἀντελαβόμεθα, ὡς λιβανωτοῦ πνέοντος ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τιμίων ἀρωμάτων.

¹ iz ž + skóllow, brez muk, brez težav — ² fin. stavek — ³ t. j. ἐν μάρτυρι = εἰς μάρτυρας — ⁴ obok, lok.

Πέρασ¹ γοῦν ἰδόντες οἱ ἄνομοι μὴ δυνάμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ πυρός δαπανηθῆναι, ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κονφέκτορα² παραβῦσαι³ ξυφίδιον. Καὶ τοῦτο ποιήσαντος, ἐξῆλθε περισσεῖα καὶ πλῆθος αἵματος, ὥστε κατασβέσαι τὸ πῦρ καὶ θανατώσαι πάντα τὸν ὄχλον, εἰ τοσαύτη τις διαφορά μεταξὺ τῶν τε ἀπίστων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, ὧν εἷς καὶ οὗτος ἐγεγόνει ὁ θανατωτάτος μάρτυς Πολύκαρπος, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀποστολικὸς καὶ προφητικὸς γενόμενος, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Σμύρῃ καθολικῆς ἐκκλησίας. Πᾶν γάρ⁴ ὄημα, ὃ ἀφῆκεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἐτελειώθη καὶ τελειωθήσεται.

Sv. Polikarp.

(Dalje.)

»S tem sužnjem so torej odšli v petek ob uri večerje zasledovalci in konjeniki s svojim navadnim orožjem, kot da bi hiteli na **d r a z b o j n i k a**.⁵ In ko so prišli tja v pozni uri, so ga našli v neki hišici ležečega v zgornjem nadstropju. Tudi od tam bi bil lahko ušel na drug kraj, a ni hotel, rekoč: »**B o ž j a v o l j a n a j s e z g o d i !**«⁶ Ko je torej slišal, da so prišli, je stopil doli in se pogovoril z njimi. Vsi so se čudili njegovi starosti in mirnosti ter se z začudenjem povpraševali, zakaj se je tako mudilo, da primejo tako starega moža. Ukazal je torej, da jim naj prinesejo zdaj takoj jesti in piti, kolikor hočejo, izprosil si je pa, da bi smel eno uro nemoteno moliti. Ko so mu to dovolili, je molil stojé poln milosti božje tako, da ni mogel obmolkniti dve uri. Vsi, ki so ga slišali, so stali osupli, mnogi se pa tudi kesali, da so prišli po tako bogovdanega starčka.

¹ slednjič — ² izposojenka confector = ἀνακρετωτής; kot term. teh. ostane isti izraz lahko tudi v slovenščini — ³ παραβῦσαι zraven zamašiti, poriniti, predreti — ⁴ γάρ razlaga besedo προφητικός.

⁵ Mt. XXVI, 55; Kakor razbojnika ste me šli lovit z meči in koli.

⁶ Mt. VI, 10; Zgodi se tvoja volja kakor v nebesih tako na zemlji! Dj. ap. XXI, 14; In ko ga (Pavla) nismo mogli pregovoriti, smo nehali, rekoč: Gospodova volja naj se zgodi!

Naposled je vendar odmolil, ko se je spomnil vseh, ki so prišli kdaj z njim v dotiko, majhnih in velikih, slavnih in neslavnih ter vesoljne katoliške cerkve. Ker je prišla ura, da odide, so ga posadili na osla in odpeljali v mesto. Bila je velika sobota.¹ In na potu ga sreča irenarh Herodes in njegov oče Niketes. Vzameta ga na voz, se usedeta zraven njega in mu prigovarjata, rekoč: »Kaj pa je tako hudega reči ‚Gospod² cesar‘, darovati in storiti, kar je s tem v zvezi, ter se tako rešiti?« Izprva jima nič ne odgovori; ko pa le silita vanj, pravi: »Ne bom storil, kar mi svetujeta.« Ker se jima ni posrečilo, da bi ga pregovorila, mu grozita in ga naglo suneta, da pade z voza in si zvine goleno. In ne meneč se za to, kot da bi se mu nič ne zgodilo, je korakal veselo in hitro naprej. Peljali so ga v dirkališče, kjer je pa bil tak hrup, da ni bilo mogoče nikogar slišati.

Ko je šel Polikarp v dirkališče, je slišal glas z neba: »Bodi močan in nastopaj možato!«³ Njega, ki je to rekel, ni videl

¹ Ali je razumeti pod tem izrazom res veliko soboto, t. j. dan pred vstajenjem Gospodovim, o tem so mnenja različna. Navadno se jemlje izraz v tem pomenu, kot se bere. Funk, Schürer, Zahn i. dr. pa pravijo, da se imenuje ta sobota velika iz nekega nam neznanega vzroka, prava velika sobota pa da ni. Teža izraza za dan pred vstajenjem Gospodovim namreč ne najdemo nikjer do srede 4. stoletja. Krizostom ga je prvi rabil. Sploh pa ni bil praznik vstajenja Gospodovega vezan pri kristjanih v Aziji v 2. stoletju na nedeljo kot pri nas, ampak so ga obhajali 14. nizan; kateri dan v tednu je to bilo, ni prišlo v poštev, kot je pri nas n. pr. Božič. Zato tudi ni verjetno, da bi imeli veliko soboto v našem zmislu. Slednjič pa tudi manjka spolnika, katerega bi ne bil avtor izpustil, ako bi bil hotel zaznamovati s tem ta gotovi dan v letu. Ti dokazi se zde verjetni; kaj je pa resnica, tega ne moremo natančno določiti. Molitve za vesoljno cerkev, kakor jih je opravil Polikarp, molimo na veliko soboto.

² Kaj pomeni beseda gospod, nam pove Tertulian, ko pravi: »Brez strahu bom imenoval cesarja dominus, samo če me ne sili, da moram razumevati pod besedo dominus isto kot deus.«

³ Ps. XXX, 25; Nastopajte možato in ohrabrite si svoje srce vi vsi, ki zaupate v Gospoda! XXVI, 14; Čakaj na Gospoda, nastopaj možato in naj se ohrabri tvoje srce!

nihče, glas so pa slišali izmed naših oni, ki so bili navzoči. Ko so ga pripeljali, je bil sploh velik hrup med onimi, ki so slišali, da so prijeli Polikarpa. Ko so ga torej pripeljali, ga je vprašal prokonzul, je-li on Polikarp. Ker je priznal, mu je prigovarjal, da naj zataji (Kristusa), rekoč: »Ozri se na svojo starost!« in druge tem slične besede, kot imajo navado govoriti: »Prisezi pri Fortuni⁶ cesarjevi, premisli se, reci: „Proč z brezbožniki!“« Polikarp je pogledal z resnim obrazom na celo množico v dirkališču zbranih nevernih paganov, stegnil proti njim roko, vzdihnil, se ozrl proti nebu ter rekel: »Proč z brezbožniki!«⁷ Ko je pa prokonzul dalje nanj pritiskal in rekel: »Prisezi in oprostim te, norčuj se iz Kristusa!« je odgovoril Polikarp: »86 let mu služim in nobene krivice mi ni še storil. In kako morem prekleti svojega kralja, ki me je odrešil?«

Ko je pa zopet nanj pritiskal in rekel: »Prisezi pri Fortuni cesarjevi!« je odvrnil: »Če iščeš v tem prazne slave, da prisežem pri Fortuni cesarjevi, kot ti praviš, in se delaš, kot da bi ne vedel, kdo da sem, poslušaj, kar javno priznam: Kristjan sem. Če

¹ Fortuna (Τύχη, usoda) je bila boginja sreče in blagoslova. Častili so jo zlasti tudi kot zaščitnico kraljestev in varihinjo vladarja.

² Brezbožnike imenuje prokonzul k r i s t j a n e, Polikarp pa pagane.

pa hočeš spoznati besedo krščanske vere, daj mi en dan časa in poslušaj!« Prokonzul je rekel: »Pregovori ljudstvo!«¹ Polikarp mu je odgovoril: »T e b e sem smatral za vrednega, da govorim s teboj; kajti naučili so nas, da moramo izkazovati vladarjem in oblastem, ker so postavljeni od Boga, spodobno čast, ako nam ne škodi; ti pa po mojem mnenju niso vredni, da bi se zagovarjal pred njimi.«

Prokonzul mu je rekel: »Imam zveri, katerim te vržem, če se ne premisliš.« On je pa rekel: »Pokličij jih! Nemoškoče je namreč, da bi se premislil z boljšega na slabše; dobro je pa, če pridem s hudega na pravično.« Ta mu je zopet odgovoril: »V ogenj te bom vrgel, da te uniči, če se ne bojiš zveri, ako se ne premisliš.« Polikarp je pa rekel: »Z ognjem groziš, ki nekaj časa gori in v kratkem ugasne; ne poznaš namreč ognja prihodnje sodbe in večne kazni, ki čaka brezbožnike. Toda kaj se obotavljaš? Stori, kar nameravaš!«

Žabkar Albin,
petošolec, št. Vid.

¹ Pomen teh besedi je najbrž ta: »Hočem te poslušati, ako ti dovoli ljudstvo, da odložim kazen za en dan.« — Drugi razlagajo to zopet drugače: »Pridobi ljudstvo za svojo vero, jaz kot izobražen človek se ne brigram za tvoje nauke!« Z navedenimi besedami bi se torej norčeval prokonzul iz Polikarpa; kajti kako bi sprejelo ljudstvo njegove besede, je pokazalo z divjim vpitjem in hrupom, ko so pripeljali Polikarpa.

Vojakova molitev.

Dr. Iv. Svetina: Diferencialni in integralni račun.

(Konec.)

XI.

Zgledi o uporabi določenega integrala.

1. **Kvadratura parabole.** Dana je enačba parabole:

$$y^2 = 2px, \text{ torej: } y = \sqrt{2px} = f(x).$$

Ploščina, ki jo oklepa parabola do točke $M_1(x_1, y_1)$, ordinata y_1 in abscisa $x_1 = P$. En diferencial te ploščine je:

$$dP = ydx = f(x)dx = \sqrt{2px} \cdot dx$$

$$\begin{aligned} P &= \sqrt{2p} \int_0^{x_1} \sqrt{x} \cdot dx = \sqrt{2p} \int_0^{x_1} x^{\frac{1}{2}} \cdot dx = \sqrt{2p} \left[\frac{x^{\frac{3}{2}}}{\frac{3}{2}} \right]_0^{x_1} = \frac{2}{3} \sqrt{2p} \cdot x_1^{\frac{3}{2}} = \\ &= \frac{2}{3} \sqrt{2p} \cdot x_1 \sqrt{x_1} = \frac{2}{3} \sqrt{2px_1} \cdot x_1 = \frac{2}{3} x_1 y_1. \end{aligned}$$

2. **Kvadratura kroga in elipse.**

Ploščina kroga = K

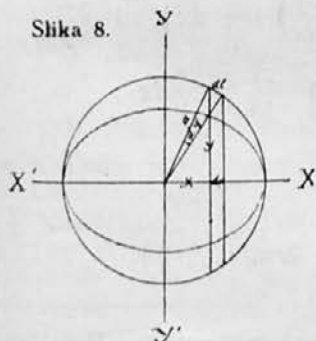
Ploščina elipse = E

Enačba kroga: $x^2 + y^2 = a^2$

$$y = \sqrt{a^2 - x^2} = f(x)$$

$$dK = 2y \cdot dx = 2\sqrt{a^2 - x^2} \cdot dx$$

$$K = 2 \int_{-a}^{+a} \sqrt{a^2 - x^2} \cdot dx \dots 1.)$$

Integral 1.) se z našimi sredstvi ne dá izvršiti. Zato hočemo ploščino kroga izračunati s pomočjo drugega integrala.

Integral 1.) pa tudi neizvršen porabimo pri elipsi.

Drugi, izvedljivi način kvadrature kroga je ta, da načrtamo dva polmera, ki tvorita neskončno majhen obsrediščni kot $d\varphi$. Neskončno majhni lok dl moremo smatrati za premo črto, osnovnico neskončno majhnega trikotnika z višino a . Ta trikotnik je tudi en diferencial krogove ploščine; torej

$$dK = \frac{dl \cdot a}{2} \dots 2.)$$

V absolutni (ali ločni) meri je obsrediščni kot

$$\varphi = \frac{l}{a} \dots (V. 1.)$$

$$l = a\varphi$$

$$dl = a d\varphi \dots 3.)$$

Če to vrednost vstavimo v enačbo 2.), dobimo:

$$dK = \frac{a d\varphi \cdot a}{2} = \frac{a^2 d\varphi}{2}; \quad K = \frac{a^2}{2} \int_0^{2\pi} d\varphi = \frac{a^2}{2} [\varphi]_0^{2\pi} = \frac{a^2}{2} \cdot 2\pi = \underline{\underline{a^2\pi.}}$$

Enačba elipse: $b^2x^2 + a^2y^2 = a^2b^2$; $y = \frac{b}{a}\sqrt{a^2 - x^2}$;

$$dE = 2y \cdot dx = \frac{2b}{a}\sqrt{a^2 - x^2} \cdot dx; \quad E = \frac{2b}{a} \int_{-a}^a \sqrt{a^2 - x^2} \cdot dx.$$

Glede na enačbo 1.) je torej: $\underline{E} = \frac{b}{a} \cdot K = \frac{b}{a} \cdot a^2\pi = \underline{ab\pi}$.

3. **Obseg kroga.** V enačbi 3.) je:

$$dl = ad\varphi; \text{ torej } \underline{O} = a \int_0^{2\pi} d\varphi = a \left[\varphi \right]_0^{2\pi} = \underline{2a\pi}.$$

4. **Površje krogelne kapice, pasa in krogle.**

Diferencial površja ima obliko plašča pokončnega prisekanega stožca. Ako sta polmera prisekanega stožca R in r , stranica s , in plašč p , je:

$$p = \frac{2R\pi + 2r\pi}{2} \cdot s = \pi s(R + r).$$

Glede na sliko 9. je: $dp = \pi dl(y + dy + y)$

dy lahko proti $2y$ zanemarimo, tedaj je: $dp = 2\pi y \cdot dl \dots 1.)$

$$\begin{aligned} dl &= \sqrt{(dx)^2 + (dy)^2} = dx \sqrt{1 + \left(\frac{dy}{dx}\right)^2} = dx \sqrt{1 + \frac{x^2}{y^2}} = \\ &= dx \sqrt{\frac{y^2 + x^2}{y^2}} = dx \sqrt{\frac{r^2}{y^2}} = \frac{r}{y} dx \end{aligned}$$

$$x^2 + y^2 = r^2$$

$$2x dx + 2y dy = 0$$

$$\frac{dy}{dx} = -\frac{x}{y}$$

$$dp = 2\pi y \cdot \frac{r}{y} \cdot dx = 2r\pi dx \dots 2.)$$

Ako ima kapica K višino v , pas p tudi višino v in vse krogelno površje P višino $2r$, integriramo enačbo 2.) v prvem slučaju od $r-v$ do r , v drugem od x do $x+v$, v tretjem od $-r$ do $+r$ ter dobimo:

$$\underline{K} = 2r\pi \int_{r-v}^r dx = 2r\pi \left[x \right]_{r-v}^r = \underline{2r\pi v}$$

$$\underline{p} = 2r\pi \int_x^{x+v} dx = 2r\pi \left[x \right]_x^{x+v} = \underline{2r\pi v}$$

$$\underline{P} = 2r\pi \int_{-r}^r dx = 2r\pi \left[x \right]_{-r}^r = 2r\pi \left[r+r \right] = \underline{4r^2\pi}.$$

5. **Dokaz Cavalierijevega načela:** Dve na isti ravnini stoječi telesi, ki imata v vsaki višini ploščinsko enaka (s to ravnino) vzporedna preseka, sta prostorno enaki.

Vzporedni presek y v višini x je pri obeh telesih ista xova funkcija:

$$y = f(x)$$

Diferencial enega kakor drugega telesa je:

$$dk = y \cdot dx = f(x)dx$$

Ako je višina obeh teles = v , je prostornina enega kakor drugega telesa:

$$k = \int_0^v f(x) dx.$$

6. **Prostornina piramide in stožca.** Ako je osnovna ploskev = O , višina = v , vzporedni presek v razdalji x od vrha = y , je diferencial prostornine:

$$dk = y \cdot dx.$$

Po znanem izreku pa velja sorazmerje:

$$y:O = x^2:v^2, \text{ ali:}$$

$$y = \frac{Ox^2}{v^2}, \text{ torej}$$

$$dk = \frac{Ox^2}{v^2} dx \text{ in } \underline{k} = \frac{O}{v^2} \int_0^v x^2 dx = \frac{O}{v^2} \left[\frac{x^3}{3} \right]_0^v = \frac{Ov^3}{3v^2} = \underline{\frac{Ov}{3}}.$$

$$\text{Pri stožcu je } O = r^2\pi, \text{ torej: } \underline{k = \frac{r^2\pi v}{3}}$$

7. **Prostornina krogle.** Ako je polumer kroglnega preseka v razdalji x od središča krogle = y in prostornina krogle = K , je:

$$dK = y^2\pi dx = \pi(r^2 - x^2) dx; \quad K = \pi \int_{-r}^{+r} (r^2 - x^2) dx = \pi \left[r^2x - \frac{x^3}{3} \right]_{-r}^{+r};$$

$$\underline{K} = \pi \left[r^3 - \frac{r^3}{3} + r^3 - \frac{r^3}{3} \right] = 2\pi \left[r^3 - \frac{r^3}{3} \right] = \underline{\frac{4r^3\pi}{3}}.$$

8. **Prostornina kroglnega odseka.** Kroglni odsek zaznamujemo z O , višino odseka z v . Tedaj je:

$$dO = \pi (r^2 - x^2) dx; \quad O = \pi \int_{r-v}^r (r^2 - x^2) dx = \pi \left[r^2x - \frac{x^3}{3} \right]_{r-v}^r =$$

$$= \pi \left[r^3 - \frac{r^3}{3} - \left(r^3 - r^2v - \frac{r^3 - 3r^2v + 3rv^2 - v^3}{3} \right) \right] =$$

$$= \pi \left[r^3 - \frac{r^3}{3} - r^3 + r^2v + \frac{r^3 - r^2v + rv^2 - v^3}{3} \right] = \pi \cdot \frac{3rv^2 - v^3}{3}.$$

$$\underline{O = \frac{\pi v^2}{3} (3r - v)}.$$

Goethe: Še ena.

Nad vsemi vrhovi
je mir,
in nad gozdovi
nikjer

ni dih ne vzdrti.
Sred logov so tički pospali.
O, čakaj, prekmali
zaspíš i ti! ...

Prevel J. Mohorov.

Dr. I. Pregelj: Književni pomenki.

(Dalje.)

»Slovenske Večernice« so v slovenskem slovstvu tipična beseda. Sedemdeseti letnik »Večernic« vsebuje, kakor že mnogo prejšnjih, eno samo povest, katero hočemo označiti z imenom »večerniška povest«: slovstveni termin, ki Ti ga v kratkem obrazložim, kakor ga ja z razumem. »Večerniška povest« ima namen, vzgajati etično v poljudnem slogu, predvsem preprosto, ponajveč kmetiško ljudstvo. Veruj mi, da je tako in da lepa ljudska knjiga še ni vselej umetniško delo. (Prim. samo Ganghoferja in Roseggerja. Rosegger, ki je res umetnik, je bil, Ganghofer, samo ljudski pisatelj, ne bo nikoli predlagan za Noblovo nagrado!) Snovno se gibljejo »večerniške« povesti doli od »Miklove Zale« pa do letošnje Detelove »Svetloba in senca« pretežno v življu slovenskega kmetiškega ljudstva, so torej, literarno označene, v a š k e z g o d b e (Dorfgeschichten). Tako so »Večernice« že zato dokaj važen faktor v zgodovini slov. števstva, ker goje izrazito vrsto pripovednega pesništva. Zgodi pa se lahko, da pride pravi umetnik, ki poda v tem okviru zares pravo klasično umetnino. Premotriva povest »Svetloba in senca« kot umetnino iz rok priznanega avtorja. **Detela!** Ime je zapisano z zlatimi črkami v zgodovini slovenskega slovstva. Detelove povesti bere slovensko ljudstvo enako rado kakor Jurčiča, Erjavca ali Finžgarja. Značaj Detelove muze je skoraj izključno pripoveden. Silno plodovit je Detela. Zgodovinski, družinski, malomeščanski roman, kmetiško povest, zdravo, veselo povest, satirično črto v hitrem tempu zapiše Detela premišljeno, precizno izdelano od konca do kraja. Povsod in vselej gleda izza pripovednika klasično izobražen mož, lingvist in jurist, mož bogatih literarnih reminiscenc, globoko in vsestransko izobražen in verziran, preprost in domač v čuvstvovanju, skoro preracionalen v prikazovanju čuvstev, toda realen do trpkosti, ki ponekod prehaja direktno v satiro in umiljeno karikiranje, ponajveč pa se ublaži v dobrodušnost pravega Reuterjevega ali Dickensovega humorja.

»Svetloba in senca« je pristno Detelovo delo. Nekako hladno, mehanski je eksponiral pisatelj delujoče osebe, jih orisal v načinu starejše »družinske« in »vaške« zgodbe in Te neprisiljeno uvedel v tok dejanja, ki se v tej povesti ne razvija kot sicer pri Deteli, fabulativno, koncentrično za in krog glavnega »junaka«, temveč v zmišlu enotne ideje, izražene v naslovu »svetloba«, »senca« — svetli ljudje, solnčni ljudje. Treba je poudariti, da gre pisatelju za idejo, za vzgojen problem, pogoj, ki ga

vsebuje namen »Večernic«. Kako izraža Detela umetniški idejo? Predočil jo je na dveh vrstah lic, dobrih in slabih, pozitivno in negativno. Nauk in moralo je začrtal v konsekvencnosti kazni in plačila, posledic slabe in dobre vzgoje. Pozitivna lica so Tone Klančar in Bric, negativen je Gašper st. Med tema tečajema niha cela vrsta ostreje ali samo epizodno zarisanih oseb: Mana, tip ozkosrčne vzgojiteljice, Ančka, žrtev te vzgoje, škrupulozno, bolešno, smrti posvečeno dekle, Jerica, žrtev nesrečnega zakona, Francelj, priden rokodelec na kmetih, Gašper ml., zapeljani, toda po preizkušnji heroično značajni sin slabega očeta. Zlasti pa Te opozarjam na **Tetrev**, ki je Deteli tipičen zastopnik in nositelj humorja, njegov Falštaf, Zagloba, Sancho itd. V miljeju Tetrevov je Detela vedno najjačji, najnazornejši, najprijetnejši. Šegavost, prekanjenost in prikrita zbadljivost, nepregledna vrsta povsem moliersko občutenih in gledanih slabosti, so značilne črte teh Detelovih osebnosti, katere ume Detela naravnost izčrpno izrabiti v vedno novih situacijah, prizorih, polnih dramatičnega humorja. Primeri tozadevno le »Učenjaka« in boš videl, da v tem Deteli med Slovenci ni para! Čuvstvene scene in katastrofni prizori so pri Deteli premalo lirični, oziroma romantični: očitek, ki ga umiljujem z opombo, da vidim v tem izražen Detelov umetniški nazor, stremljenje po prikazovanju v duhu nemške klasicitete: stille Einfalt, edle Größe. Je pa tudi ta navidezen defekt lep dokument Detelove umetniške poštenosti, ki ne ljubi preočito efektnih prizorov ali pesimistično in sentimentalno izkičenih slik, ki so navsezadnje več ali manj vedno tribut senzaciji. Kljub vsemu temu midva zaenkrat ne bova odločila, je li »Svetloba in senca« važno leposlovno slovensko delo ali le zanimiv, epizodalen drobec Detelove stvariteljnosti. Ne bova pa odločila zato, ker si morava ogledati povest od neke prav posebne strani. Sta li slog in Detelova tehnika v tej povesti moderna? Osnutek dejanja, ki je dodelno — dejanje povesti se godi nekako petindvajset let — ne priča za to. Tudi ne pripoveduje moderni pisatelj kronološko, nego dramatično. Tik pred katastrofo pograbi nit dejanja, eksponira v duhu katastrofe kot efekt-nem ozadju epiko krivde in tragičnega zapletka. Moderni pisatelj piše tudi drugačen slog, ne ljubi analitičnega uvajanja oseb, ne eksponira v orisih še ne govorečih oseb, ne govori o njih kot o »naših znancih« (17), ne ljubi moralizirajočih refleksij (72) in bi znal bolj

ekonomično uporabiti za fine pointe lepe otroške motive, nagradene skoraj folkloristično v VIII. poglavju.

Nekaj novega, modernega pa uvaja Detela v tej povesti v slovensko slovstvo. Tu srečavamo prve poizkuse slovenskega besednega humorja: »pozdravi jo! Saj ni bolna!« ali »Bric... brije norce«, ali »lasje izplesnijo (osive, izpadejo), ker leži Rožman na vlažnem« i. p. Duh angleškega humorja je v Deteli tipičen. Prim. 21, 23, 106. Na strani 37. je v »smrti« posnet pravi Dickensov simbolizem, a ne prvič! Prim. »Krošnjo« v »Mladi Bredi« in oceno v »Dom in Svetu«! Tako! Zaključila sva skoraj z gotovo, romantikom lastno slabostjo, katero najdeš med velikimi v kraljestvu grehov na prvem mestu, da s tem ustreževa Schlegljevi teoriji o kritiki, ki da bodi pisana v slogu ocenjevane knjige. Ti pa si izberi »Svetlobo in senco« za šolsko govorno vajo, izpiši vsa humoristična mesta, jih opredeli v malo razpravo o humorju, ki bo Tvoje sošolce tembolj zanimala, ker take v slovenskem slovstvu še nimamo! Prihodnjic obišče v Leonovi družbi gospoda Meška, ki je gotovo Tvoj ljubi znanec, kakor je bil moj, ko sem bil v Tvojih letih. Do tedaj — zdravstvuj!

* * *

M. Elizabeta: **Iz moje celice.**¹ Redovnica — slovenska pesnica! Prešeren je zaslučil v »Nuni«, ki je pretresljivo velik dokument pravega pesniškega genija, srečo tihe samostanske celice. Gregorčič je zapel vsebinsko in oblikovno zanj tako značilno »V celici« s tistimi tako ostro gledanimi antitezami: tam zunaj... tu notri. Sardenko je našel s svojo divno lirsko naravo tisti eterični lilijski slog, ki se docela krije z vonjivo ljubeznijo prave »Gottesminne«, tihih, ljubečih samostanskih src. M. Elizabeta pa je prava stanovsko verna pesnica iz tega miljeja svete, mistične pobožnosti, njena pesem je biografija duševnega življenja skromne Kristove neveste, tihe samostanske jetnice ob Jetniku v tabernaklju. Vonj lilij in geranij in verben, somrak večne luči, evharistična mistika je polje predstav, iz katerih zajema pesnica besede svoji ljubezni do Ženina, do Matere in Dolorose, do nedolžnih lilijskih sester tovarišic. Življenje od Boga pozvane redovnice: celica, cerkev, rože in vrt. Obzorje pesnice: Gregorčič, Sardenko, molitvena knjiga, cerkvena pesem, samostanski vrt z ekso-tičnim cvetjem azalej, tej, mirt, gladiol, verben;

nekako tipično ženski okus, izražen v priljubljenosti za dragulje, bisere, kristale, rubine, demante, krizolite, koralni niz, za zvočne podo-be: zvezda zlatooka, srebropena Sava, deviški vrt, srebrna noč, nebo - baldahin, za milijon in milijardo, za girlando in ornat. Vseskozi pa pravi pesniški občutek, iskreno izraženo versko čuvstvo, izlito mehko žensko srce. Nekako sto pesmi v štirih ciklih zveni čudno ubrano vedno zopet, vedno izraziteje v enem stalnem motivu. Pesnica izraža na več načinov edini motiv svoje duše: svojo samostansko ljubav, pa najde vendarle zopet subtilno občuteni doživljaj svojim prigodnicam. In pesnica prigodnic vseskozi in zelo plemenitih prigodnic je M. Elizabeta in sliči v tem Gregorčiču, pravemu pesniku-duhovniku, in je v tem žanru prijetnejša, nego kadar — morda nehote — čuvstvuje v miljeju Sardenkovega simbola, ali se celo vprega v metrične težkoče sonetne oblike, katere že ko ženska ne more doumeti v tisti čudoviti arhitektonski tajni, ki jo doumejo komaj največji pesniki, ki si za svoje sonete klešejo svoj kamen in ne pesnijo po shematizmu, kakor je M. Elizabeta spesnila svoj sonetni venec in sonete sreče očitvidno ko nekak pendant k Prešernovim sonetom nesreče. Sicer pa sta dikcija in slog zbirke sijajna. Akordi pesmi »Kralju pesem moje duše« zvane kakor Calderon v zvočnih španskih trohejih. V pesmi »Slovenski rod, tvoj dan je vstal« in v »Slovenski zemlji« je zadela pesnica Gregorčičev patos in v 1. kitici pesmi »En sam pogled« je nežna ko Sardenko. Evo:

Kako bi mogla po tej poti
in da bi k tebi ne prišla,
saj si od blažene mladosti
kraljica mojega srca.

Samo prava pesnica more zapeti tako pesem, kakor je sledeča:

Nekoč sem pogledala v tvoje oko,
globoko je bilo kot južno nebo.
In čisto, odkrito kot potok gorá
in jasno in žarno kot ogenj zvezdá.
In limbarji beli so cveli na dnu,
in raj je odseval iz morja miru.
O dete, o dete, bojim se za te,
zaklad tvoj bi skrila, da svet zanj ne zve.
Kot kerub bi čuvala tvoje oko,
ker limbarji beli le enkrat cveto.

»Iz moje celice« je zares lepa, preprosta in pobožna samostanska pesem, individualen izraz čuvstvovanja pesniško čuteče nune, ki živi Bogu, Mariji in samostanu. Ginljivo je poslušati redovnico, ki moli:

Naj moje lire zemlja ne oskruni,
naj strun se ne dotakne svetni prah,
done naj le za te, Neskončni, Svetil!

¹ Ljubljana 1916. Natisnila Katoliška tiskarna. Založil uršulinski samostan v Ljubljani.

Sredi bojnih grozot psalm pobožne redovnice. V slovenskem slovstvu lepa književna novost in poleg Sardenka priporočljiva knjiga za društvene deklamacije in izborna berilo za eksercicije.

(Dalje.)

* * *

Slovenska stenografija. Mož, ki si je pridobil največ zaslug za slovensko stenografijo, je prof. Fr. Novak. Priredil je Gabelsbergerjev zistem na strogo znanstveni podlagi za slovenski jezik in dosegel za svoje delo splošno priznanje, da so se njegove knjige kot edino veljavne vpeljale na vseh slovenskih šolah. Prvi del Novakove »Slovenske stenografije« — korespondenčno pismo — je izšel začetkom tekočega šolskega leta že v 3. izdaji, in sicer v zelo lični obliki. V popolnem soglasju s 3. izdajo je sestavil prof. Novak še »Za znamek okrajšav v korespondenčnega pisma« in je knjigo, ki je prav tako lična in umetniško izvršena kakor 3. izdaja šolske knjige, založila »Katoliška Bukvarna« v Ljubljani. Knjižica obsega mnogovrstne okrajšave in jih podaja v abecednem redu praktično in porabno. Priporočamo jo ljubiteljem stenografske spretnosti, da si jo nabavijo. Veseli je bodo in imeli bodo od nje mnogo korist.

F. R.

Slovenische Kriegs- und Soldatenlieder. Aus Kunst- und Volksdichtung ins Deutsche übertragen von Dr. Rudolf von Andrejka. Založila »Katoliška Bukvarna« v Ljubljani (1916).

Plemenit nagib je vodil gosp. dr. Rudolfa pl. Andrejka pri tem delu. Pokazati je hotel dedno zvestobo slovenskega ljudstva do avstrijske vladarske rodovine in ljubezen do domovine, ki odsevata iz umetnih in narodnih slovenskih pesmi, ki pojejo o vojski in vojaškem stanu: zvestobo in ljubezen, ki ju je slovensko ljudstvo sijajno zopet dokazalo v sedANJI svetovni vojski. Mnogo laskavih ocen se je že napisalo o tem delu v različnih nemških listih, zato lahko z veseljem poudarjamo, da je knjiga dosegla svoj namen. Dr. R. pl. Andrejku se je posrečilo nekatere pesmi prav posebno lepo in dovršeno predstaviti, zlasti Gregorčičeve:

Schön bist du, muntres Alpenkind,
mit Reiz hat dich Natur umwoben
und deine klaren Tiefen sind
noch rein von finst'rer Stürme Toben,
du herrlich Alpenkind! (Soči.)

Schon flattert unsre Fahn' empor,
geladen ist des Todes Rohr,
geschärft des Schwertes Schneid!
Gewehr zur Hand, das Schwert umspannt,
schon ruft des Morgens blut'ger Brand:
Hurra! Zum heißen Streit!

(Za dom med bojni grom.)

Knjiga je krasno opremljena in poživljena z mnogimi umetniško izvršenimi slikami slovenskih umetnikov; zato je cena 3 K zelo nizka, čisti dobiček pa je določen za namene vojne oskrbe.

F. R.

Drobiž.

Ἔξις ἄγγελον...

Koliko tragike in razočaranja je včasih v življenju človekovem! Približa se tisreča, že te hoče objeti, pa izgubiš tla pod seboj in izgineš v valu minljivosti. C. in kr. kadet Zdravko Šolar je okusil to na sebi. »Upam, da mi bo usoda tudi v boju mila, kot mi je bila do sedaj, saj sem edini izmed zavodskih gojencev, kar jih je pri našem polku, dosegel do stopinjo,« je pisal kot kadetski aspirant 8. decembra 1915. Brez dvoma je bil njegov ponos upravičeno še večji, ko je 9. julija 1916 postal c. in kr. kadet — žalibog, da je bil isti dan tudi dan njegove junaške smrti. Rojen l. 1895. v Kropi je osem let marljivo študiral v zavodu sv. Stanislava, kjer je l. 1914. dovršil gimnazijo z odlično maturo. S posebno ljubeznijo je proučeval tvarino, ki pripravlja na tehnični študij. Veljal je vedno ne samo za pridnega dijaka, ampak tudi za versko-nravnega mladeniča, ki je čolnič svojega živ-

ljenja zaupal izkušeni roki Marijini. »Bog daj,« je pisal pred letom dni, »da se svet umiri in da v kratkem pride dan, ko se zdravi snidemo v zavodu.« Pa 9. julija je tudi Zdravko Šolar s svojim življenjem položil obolus na žrtvenik od vseh strani stiskane domovine. Po smrti podeljena mu srebrna hrabrostna svetinja priča o junaški smrti. Ob Monte Dodici je njegovo počivališče, duša pa je odplavala v kraljestvo, kjer ne poznajo vojske, kjer ne teče kri, ne solze; tam je večni mir.

Jožef Lovšin je bil edinec ljubečih staršev. Ni še dovršil šeste šole, pa je moral oditi v hujšo šolo in prijeti za puško. Njega ni raztrgala granata, ni mu šla krogla skozi srce: ozebel je na Rombonu tako hudo, da je moral žrtvovati eno nogo. Začel je hirati in 22. oktobra 1916 ga je smrt rešila vsega pozemskega gorja. Usojeno mu je bilo dolgo trpljenje in počasno umiranje. Deležen je bil pa te milosti, da je umrl na svojem rojstnem domu

v Ribnici v naročju žalujoče ljubljene matere. Bil je »homo rectus, in quo non erat dolus«. Tiho in mirno je živel, veliko trpel, tiho in mirno je umrl. Počivaj v Bogu!

Tiste septembrske dni, ko se dijaki odpravljajo z velikih počitnic, dobim vojno nakaznico za dijaško Marijino kongregacijo. Pogledam podpis: praporščak Albin Peterlin. »Oporoko je napravil Bine,« tako mi je reklo nekaj v duši. »Morti destinatus!« Otepal sem se te mučne misli, a tem globlje se je zajedla zla slutnja v srce.

sebe premalo varoval in stopil na plano. Ni se več vrnil. Tovariši stopijo za njim, pa že je ležal mrtev na tleh; eno roko je držal na prsih, drugo ob telesu, glava mu je bila odtrgana nad ovratnikom. Občutil ni nobenih bolečin; bil je takoj na drugem svetu... Nezapabna žalost za našo hišo, posebno še zame, ker je bil v resnici dober. Kako se je vedno spominjal svojih naukov in se zahvaljeval zanje! Veliko zaupanje imam, da se me bo tudi v večnosti spominjal. Velikim naporom se je umaknil in Marija ga ni zapustila, ker se ji je

Zdravko Šolar.

Albin Peterlin.

Ko smo se spominjali vseh vernih duš na njihov praznik, dojde poročilo, da je na soški fronti izvojeval boj življenja abiturijent šentviškega zavoda praporščak Albin Peterlin.

Zadnjega oktobra popoldne, ko začenja sv. Cerkev slaviti neštete množice, ki že uživajo večno življenje, »med neprestanim grmenjem topov stopi Albin ven iz svojega kritja in pravi: Jaz moram pogledati na moštvo, koliko ga še imam. Drugi tovariši mu branijo, naj ne hodi, ali on, pošten in pravičen in vedno skrben za vsako stvar do konca, je samega

vedno priporočal. Imel je precej svojih sorodnikov in znancev pod seboj in zdaj pripoveduje eden in drugi, kako so ga radi imeli in kako je bil skrben; zato ga je Bog poklical pred še hujšim trpljenjem.«

Tako žaluje ob njegovi smrti dobra njegova mati. In kaj ne bi žalovala domača hiša, kaj bi ne žalovala mati, ki je s hrepenenjem čakala in prosila od Boga dneva, ko stopi njen Albin pred oltar Gospodov. Rojen l. 1895. v Preserju pri Homcu, je vstopil l. 1907. v prvo šolo v zavodu sv. Stanislava, kjer je pred od-

hodom k vojakom prejel odlično zrelostno izpričevalo 13. marca 1915. Bil je pokojni Albin zgleden kongreganist, mnogo je storil v prospeh abstinencnega gibanja med sogojenci, bil je odkrit značaj, pobožen in goreč častilec

Jožef Lovšin.

presv. Evharistije. Njegovo truplo čaka vstajenja na groblju v Hudem logu. Šolar, Lovšin, Peterlin, taki mladeniči umirate! Pokopani so z vami mnogi upi!

Geografske drobtine.

Ljudsko štetje. Kitajci so imeli že l. 2042. pred Kr. za vlade cesarja Ju prav natančno ljudsko štetje. Stari Babilonci in Asirci baje niso dosti zaostajali za njimi. Rimljani so se ponašali že l. 578. pred Kr. s prav dobrimi statističnimi podatki, imeli so urejeno razdelitev volilnih okrožij; že republika je štela vsakih pet let. Na Nemškem in Francoskem se je prvi zanimal za take stvari Karol Veliki. Jako natančne številke imamo n. pr. v srednjem veku za Monakovo. Okoli l. 1260. je štelo

5—6000 ljudi, sto let pozneje 10.000, l. 1580. 20.000; tridesetletna vojska je vrgla pa Monakovo daleč nazaj, l. 1636. n. pr. komaj 5000. Potem je šlo pa kvišku, z izjemami seveda. Za l. 1914. so preračunali monakovsko prebivalstvo na 645.000. Decembra 1916 so imeli na Nemškem splošno ljudsko štetje; tam štejejo vsakih pet let, mi pa vsakih deset.

Nova odkritja o polarni luči. Nedavno je predaval prof. Vagard v Kristijaniji o novih odkritjih glede postanka polarne luči. Pridružil se je mnenju prof. Störmerja, da ima ta luč svoj izvor večinoma v dveh skupinah električnih žarkov. Prva skupina prodre v zemeljsko ozračje do višine 106 km nad površino zemlje, druga pa do 100 km. Žarke povzročajo radioaktivni procesi na solncu; solnce ima le majhno električno polje.

Kako se v vojski dajejo znamenja. Zelo velikega pomena za bojevanje je, da se razna naznanila in povelja hitro sporoče naprej. V ta namen so se že v starih časih posluževali raznih pripomočkov. V časih, ko so Turki napadali naše dežele, so imeli na gorah napravljene grmade. Ko se je sovražnik meji bližal, so jih ponoči zažgali, in drugo jutro je že cela dežela vedela, kaj jo čaka. Sveto pismo nam pripoveduje, da so se Izraelci pri svojem odhodu iz Egipta en dan vsi zbrali na določenem kraju, čeprav so prebivali raztreseni po razsežni deželi. Morali so imeti pripravljena ognjena znamenja, grmade, pa so vsi eno noč zvedeli povelje, naj odpotujejo. Podnevi se pa dim bolje vidi kakor ogenj; zato tudi on prav dobro služi za znamenje. Ko se je kapitan Cook leta 1770. bližal s svojo ladjo Avstraliji, je zapazil celo vrsto visoko k nebu se dvigajočih dimov. To je bil poziv za divjake, ki so bivali daleč stran od obrežja, naj pridejo k morju, ker se bliža sovražnik.

Poleg znamenj za oči so bila od nekdaj v rabi tudi znamenja za ušesa. Tako so od nekdaj naznanjali zvonovi prihod roparjev in drugih nesreč in klicali na pomoč. Ko še zvonov ni bilo, so imeli druge priprave, s katerimi so proizvajali močne glasove.

Dandanes nosita brzojav in telefon vojna naznanila in povelja po bliskovo na vse strani. Bojna poljana je vsa preprežena z brzojavnimi žicami tja do strelnih jarkov. Brežični brzojav pa sporoča varno in zanesljivo razna povelja v velike daljave.

Vendar se še vedno rabijo tudi razna znamenja za oči in ušesa. Črnogorci niso imeli brzojava in telefona, imeli so pa krepko grlo, pa so klicali eden k drugemu v veliko da-

ljavo. Znamenja za uho se dajejo na vseh bolj-
 jišjih z bobnom in trompeto. Ta znamenja so
 namenjena le za male razdalje. V velike raz-
 dalje pa sežejo svetlobna znamenja. Otroci se
 igrajo včasih z ogledalom tako, da odbijajo
 solnčne žarke na razne strani. Vojaki imajo
 posebno pripravo, ki v bistvu ni nič drugega
 kot tako ogledalo, s katerim se otroci igrajo;
 imenuje se heliotrop. S heliotropom se dajejo
 svetlobna znamenja ob čistem solnčnem vre-
 menu skoro 150 km daleč. Ponoči se dajejo
 svetlobna znamenja z raketami in svetilkami,
 ki so za to prirejene.

Poleg svetlobnih znamenj so za oči tudi
 znamenja z zastavicami. V mirnem času so
 bila ta znamenja zlasti na morju velike važ-
 nosti, ker so si z njimi ladje iz daljave lahko
 povedale, kar je bilo treba.

Poslužujejo se pa raznih znamenj tudi
 vohuni in izdajalci, in v sedanji vojski so naši
 vojaki tuintam naleteli na ljudi, ki so sovraž-
 niku z znamenji izdajali naše postojanke. Luč
 in dim sta v vojski sploh najhujša izdajalca.
 Zato je treba oba skrbno zakrivati pred so-
 vražnikom.

Roman in njega vpliv. (Povzeto iz knjige:
 »Die Gefahr des Buches«. Spisal Antolin Lo-
 pez Pelaez, nadškof v Tarragoni.) »Zagotovo
 lahko rečemo in ne bomo se motili,« pravi An-
 glež Walther Besant, »da štiri petine knjig po
 stojalih javnih knjigaren obstoje iz romanov.
 Med vsakimi sto knjigami, ki se prodajo, je
 95 romanov.« — »Nastopajoče osebe,« pravi
 Navarro Ledesma, »pronicaojo polagoma v
 predstavo bralcev. Končno se jim zdi, da vi-
 dijo pred seboj živa bitja. V svoji domišljiji po-
 gosto dajo več na sodbe in nazore nastopajo-
 čih oseb, kot na svojo lastno okolico. Tako se
 ideje (misli) romana polagoma ustale v socialni
 zavesti in gradé modroslovno in politično sve-
 tovno naziranje. Da, često so tako močne, da
 podero, kar se je zdelo neporušno.« — »Ro-
 man,« pravi neki kritik, »ki ga kdo bere in
 zopet bere v tihí sobi, dovrši svoje delo v duši
 počasi, pa gotovo. Pogosto še celo tako, da
 se duša tega niti ne zave. Duh, ki je preveval
 pisatelja, se polagoma polasti bralca.« — Ali
 se je temu čuditi? Razni živahni pogovori se
 vrste drug za drugim. Sijajno nam pisatelj po-
 pisuje telesne lastnosti oseb. Z veliko skrbjo
 odpira bralcu pogled v njihovo duševno stanje.
 Kraji, kjer se dejanje vrši, so živahno nasli-
 kani. Različni dogodki in položaji se menja-
 vajo. Razni junaki se bore za svoje koristi.
 Vse to pripomore do tega, da roman obvlada
 bralčevega duha in pusti v njem tako globoke
 sledove, da jih čas komaj more izbrisati.

Sklonjen nad svojo knjigo, bralec niti ne

opazi, kako hiti ura za uro ter žrtvuje dneve
 in noči branju. P. Doß razvija v svojem delu
 »Die weise Jungfrau« pretresljivo sliko: »Ali
 vidiš ono mľádo deklico, kako je dobršen del
 noči zatopljena v knjigo. Ne vidi in ne sliši
 nič... Vse strasti, ki so popisane v knjigi, se
 dvigajo v njenem srcu: ljubezen, sovraštvo,
 hrepenenje, zavist, maščevalnost, jeza, obup.
 Cela mešanica strasti. Kako dreve gori in doli
 vedno nove podobe iz namišljenega sveta. In
 če je roman nemoralen (nenraven), kakšni
 ostudni miazmi (skrnobe) pronicaojo potem v
 njeno dušo. Kako se omadežuje njena domiš-
 ljija!...«

George Sand podaja znamenito priznanje:
 »Madame Genlis je za časa restavracije priob-
 čila roman, ki je najbrže eno njenih zadnjih
 del. Bila sem takrat stara 16 ali 17 let. Spomi-
 njam se pa nanj še popolnoma natanko in vem,
 da je name naredil tako globok vtis, da se ga
 celo življenje nisem iznebila.«

V prejšnjih časih se je v katoliških krogih
 večkrat slišalo mnenje, da so vsi romani slabi.
 To mnenje se je opiralo na izreke posameznih
 asketičnih pisateljev. Toda ne smemo pozabi-
 ti, da so ti pisatelji imeli pred očmi posebne
 časovne razmere in zato njihovih besedi ne
 smemo raztegniti kar splošno na romane. Mo-
 derní roman je pripraven pisateljski izraz rav-
 no za moderní čas z njegovimi zamotanimi živ-
 ljenjskimi razmerami, s številnimi družabnimi
 vprašanji in z njegovimi boji za svetovno na-
 ziranje. Ako bi katoličani to važno polje malo-
 marno prepustili nasprotnikom, bi s tem nare-
 dili nespametnost, ki bi imela težke posledice.
 Pa saj so minuli časi, ko je moglo iskati privr-
 žencev mnenje, da se roman lahko prepusti na-
 sprotnikom. V vseh deželah se je marveč pri
 katoličanih začel boj proti slabemu romanu in
 za dobri roman. Prišli so ljudje do spoznanja,
 da je dober roman ravno tako lahko uspešno
 sredstvo v službi dobre stvari, kot je slab ro-
 man pogubonosn.

M. S.

Svatopluk Čech, češki pesnik in pisatelj,
 je bil rojen 21. februarja 1846 v Ostředku pri
 Benešovem na Češkem. Ker se je moral njegov
 oče kot gospodarski oskrbnik večkrat seliti,
 je obiskaval Svatopluk razne šole, dokler ni
 prišel na gimnazijo v Litoměřicích. Toda tu je
 ostal samo eno leto; druge razrede je dokončal
 v Pragi pri oo. piaristih. Po dokončanih gim-
 nazijskih študijah se je dal vpisati na vseučili-
 šču kot pravnik. Državne izkušnje in deloma
 tudi rigorozne je naredil z izvrstnim uspehom.
 Že kot dijak je opozoril nase občinstvo z drob-
 nimi pesmicami in večjimi deli: »Husita na
 Baltu« in »Bouře«, s katerimi si je pridobil po-
 polno priznanje. Leta 1873. je vstopil v odvet-

niško pisarno, a že ob koncu leta je izstopil in postal urednik »Lumira«. V tem času je objavil epično pesem »Adamité«. Leta 1879. je ustanovil s svojim bratom Vladimirom in dr. Serv. Hellerjem mesečnik »Květy«, kjer je potem objavil večino svojih del v verzih ali prozi, od katerih je bilo veliko izdanih tudi posebej.

Prva zbirka njegovih poezij je izšla leta 1874. in je posvečena pesnikovim staršem. Obsega pesmi: »Bouře«, »Snové«, »Adamité«, »Anděl« in »Manjše pesmi«. Leta 1880. je izšla druga zbirka z epičnimi pesmimi: »Čerkes«, »Jan Žižka«, »Ve stínu lípy«, »Handžar«, »Zimní noc« in »Na hrob Havlasův«. Leta 1884. je izšel tudi pri nas znani epos »Dağmar«. V svrhu študij za ta epos je potoval pesnik na Angleško in Dansko. Ko je pogorelo narodno gledališče v Pragi, je izdal pesem »Dva požáry«, katere čisti donesek je daroval za stavbo novega gledališča. Za pesem,

Svatopluk Čech.

ki jo je napisal o priliki 200 letnice rojstva Calderonovega, mu je bila podeljena zlata svetinja od španske akademije. Pesem je prestavil in v madridskem časopisu »Revista de Madrid« objavil N. M. Keil. Razen pesmi je Čech napisal tudi veliko dobrega v prozi. Znane in priljubljene so njegove drobne novele in črtice »Jestřáb contra Hrdlička« in štiridelni zbornik »Povídek, arabesk a humoresk«. Manj srečen je bil v romanu večjega sloga. Vseh del Svat. Čecha ni mogoče tu navesti, a že iz tega, kar smo navedli, je jasno, da spada Čech med prve češke pesnike in pisatelje. Umrli je v starosti 62 let dne 23. februarja 1908 in bil pokopan ob ogromni udeležbi ljudstva v Pragi na Vyšehradu.

Vpliv slabega tiska. Med najzagrizenejše sovražnike Kristusove Cerkve spadajo Judje. Pred nekaj več kakor 50 leti so ustanovili judje judovsko zvezo. Tedaj je poudarjal angleški jud Montefiore, da bodo mogli doseči vpliv v javnem življenju edino, ako se polastijo tiska. Ta njegov svet so slušali in danes imajo povsod prvo besedo. Slično je

rekel tudi francoski jud Kremjé: »Prizadevajmo si polastiti se tiska, potem dobimo vse v roke.« In to so dobili; najbolj razširjeni časopisi so v njih rokah in teh je veliko število. Slabi slovenski časopisi sicer niso v judovskih rokah, pač pa pišejo v judovskem duhu, Cerkvi in veri sovražno, delajo za jude, ne pa za ubogi slovenski narod.

Louis Proal se izraža v nekem svojem delu: »Kakor se nahajajo strupi za telo, tako se dobe tudi strupi za dušo. Število intelektualnih (duševnih) zastrupljenj je tako veliko kot število fizičnih (telesnih). Bralec postane takorekoč pisatelj učenc, zaupa njegovi sodbi, se ukloni njegovemu nauku. Pavel Bourget govori v predgovoru svojega dela »Le disciple« o zapeljivem vplivu branja in trdi: »Ni ga med nami, ki bi po odkritosrčnem izpraševanju vesti ne priznal: »Da nisem bral tega ali onega dela, bil bi danes drugačnejši.« Nemški ljudski pisatelj Alban Stolz je rekel: »Na papirju in s črkami se bojujeta dandanes pekkel in nebo. Ako hočeš biti Kristusov, drži se branja krščanskih spisov. Z vsakim krajcarjem pa, ki ga izdaš za slabe časopise, daješ hudicu aro za svojo dušo.« Cerkveni pisatelj Origen gre tako daleč, da trdi: »Če kdo bere brezverske knjige, se ravno tako hudo pregreši, kot če bi daroval na poganskih oltarjih.« Moralisti so vsi edini s P. Gury-jem, ki pravi: »Širjenje slabih knjig je pogubno delo in najuspešnejše sredstvo, s katerim se pehajo duše v peklenko brezdno.«

Celo visoko nadarjeni ljudje, ki dobro ločijo med dobrim in hudim, so pogosto v nevarnosti, da jih doleti ista žalostna usoda, kot njihove nevedne tovariše. Človek je namreč po grehu prvih staršev nagnjen k hudemu. Vedno in vedno vidi znova, da ni prazen Ovidov izrek: »Video meliora proboque, deteriora sequor.« Ali se smemo torej čuditi, da svari papež Leon XIII. pred slabim tiskom: »Od ene strani premaguje ljudi nenasitljiva želja po branju, od druge strani pa se neovirano razliva cela reka slabih spisov na vse strani in nemogoče je preceniti, koliko pokvarjenosti zakrivi to v krščanskem življenju.« Ali se nam bo čudno zdelo, zakaj pridigarji na prižnici v svetem ogorčenju obsojajo branje slabih knjig!

M. S.

KNJIGOVEZNICA KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih
knjigoveških del.

Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, pa-
lice, dežniki, galoše, toaletne po-
trebščine itd. Vsi predmeti
za telovadbo, turistikó
in drug šport.

Prodajalna Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir,
zvezke, noteze, razne zapis-
nike, kopirne knjige, šolske
in pisarniške mape, radirke,
pisala, črnilo, gumi, tintnike,
ravnila, trikote, šestila, bar-
ve, čopiče, raznovrstne raz-
glednice in devocijonalije.

Fr. P. Zajec, izprašani optik
Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega od-
bora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri
Začimberku, da je gospod

Rajko Sušnik
umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken,
krasno in umetno v gotickem slogu, v splošno
zadovoljnost in po zmerai ceni ter je zato v
svoji stroki vredne najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1909.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.

Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne
gospodinske in gospodarske predmete, ku-
linjsko opravo, železno pohištvo, orodje,
raznovrstno železnino, nagrobne križe in
prvovrstne poljedelske stroje priporoča
prva domača tvrdka te stroke

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1

veletrgovina v železnino in razpošiljal-
nica poljedelskih strojev.

Priporočamo :

Grško-slovenski slovar.

Sestavil prof. Anton Dokler. Cena . . . K 12—

Fizika

za višje razrede srednjih šol. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 5·80

Kemija

za sedmi gimnazijski razred. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 2·50

Psihologija.

Za srednje šole spisal prof. K. Ozvald.
Cena v platno vezani knjigi . . . . . K 3—

Besede in rekla

k sedmi knjigi Herodotovih zgodopisnih raziskavanj. — Sestavil prof. Fr. A. Jerovšek. Cena . . . . . K 1—

Slovarček

k I., II. in III. spevu Iliade. — Spisal
prof. Anton Koritnik. Cena . . . . . K —80

Slovarček

k IV., VI., XVI., XVIII., XXII. in XXIV.
spevu Iliade. — Spisal prof. Anton
Koritnik. Cena . . . . . K —80

Založil

Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano

kjer se dobivajo označene knjige.